«ИСТЕЪФО»

Ҳатто "Тико" машинасини туман ДАН бўлимига 1-2 марта торттириб қўйди. Муҳаррир уни олиб чиқди. Бу гаразни натижа бермагач, ҳоким ўринбосари "Булоқбоши" газетасининг Устав (Низом)ини ўзи янгитдан ёзиб чиқди ва шу асосда ишлашга ходимларни мажбур қилди. Устига устак газетада босиладиган мақолаларни олдин ўзи ўқиб, таҳрир қилиб берадиган одат чиқарди.

2-бет

МУССОЛИНИ ҲОКИМИЯТГА ҚАНДАЙ КЕЛГАНДИ?

Оммавий ахборот воситалари қамишдан белбоғ бойлаб, "буюк доҳий"-га хизмат қила бошлади. Дорилфунунларда профессорлар "дуче"га содиқликка қасамёд қилдилар. Энг ёмони, ўсиб келаётган авлод фашистларнинг болалар ва ўсмирлар ташкилотига жалб этилди.

3-бет

РУҲДАН КЎЧГАН ЧИЗҒИЛАР

Сюрреализм, кубизм, абстракционизм, модерн уларни инсон қиёфасидаги гўзалликни, ички зиддиятларга тўла ҳаётни объектив тасвирлашдан узоқлаштираётгани йўқми? Томошабин ҳавас билан тикиладиган ва уларга идеал сифатида эргашадиган замонамиз қаҳрамонлари қани? Бадиий-эстетик дидни булғайдиган, ақлу идрокни чалғитадиган турли "изм"ларга тақлид қилувчи асарлар кўпайиб кетмаяптими?

4-бет

Mustaqil gazeta

HURRIYAT

1996-yil dekabrdan chiqa boshlagan

№ 44 (350) 2003-yil 5-noyabr

«HURRIYAT» сизники, Сиз HURRIYATники бўлинг!
Газетамизга 2004 йил учун обуна давом этмоқда.
Нашр кўрсаткичи — 233

Сана

БУЮКЛИК РАМЗИ

Юртбошимиз 1993 йилнинг 5 ноябрида Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг 50 йиллигига бағишланган тантанали йиғилишда сўзлаган нутқида шундай деган эди: «Ҳеч бир муболағасиз айтиш мумкинки, фанимизнинг бугунги ноёб ва кўркам биноси пойдевори неча-неча асрлар муқаддам барпо этилган».

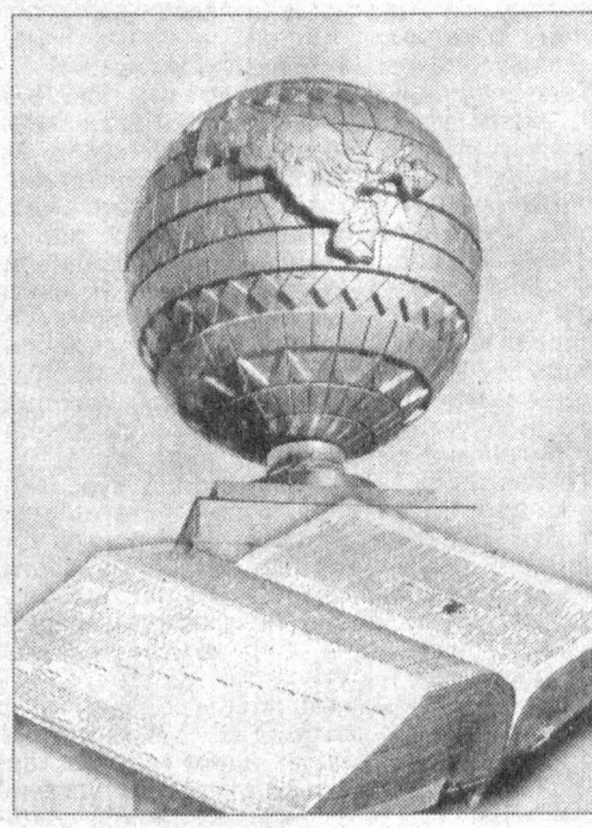

Дарҳақиқат пойтахтимизнинг академик Яҳё Ғуломов номи билан аталувчи кўчасида шаҳримиз чиройига чирой қўшиб турган ноёб ва кўркам бир бино бор. Пештоқига "Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси" деб ёзиб қўйилган. Бу улуғвор бинога ҳайрат ва ҳавас билан қарар экансиз, ушбу қутлуғ даргоҳ миллатимизнинг фахрию ифтихори бўлган не-не буюк алломаларни кўз ўнгингизда намоён этиб, кўксингиз тоғдек юксалиб, ғурурланиб кетасиз. Ва, албатта, энг аввало, Ал-Хоразмий, Ал-Беруний, Абу Али ибн Сино каби жаҳон фани ва маданияти равнақига улкан ҳисса қўшган улуғ бобокалонларимиз ёдингизга тушиб, уларнинг муносиб ворисларига ватандош эканлигингиз билан янада мағрурланасиз. Олис тарих саҳифалари нигоҳингиздан ўтиб, мамлакатимиз илм-фан юраги бўлган бу бебаҳо маскан муқаддас заминимизда ўз-ўзидан пайдо бўлиб қолмаганлигига ишонч ҳосил қилиб, Академиямиз биносининг пойдевори барпо этилганига жуда кўп асрлар бўлганлигига шубҳасиз, бениҳоя қувонасиз.

Бино ичига қадам ранжида қилишингиз билан ҳайрат ва ҳавасингиз янада ортади. Ал-Хоразмий, Ал-Беруний, Абу Али ибн Сино руҳлари бошингиз узра парвоз қилиб сизни илм-фаннинг нурли чўққиларига чорлаётгандек бўлади. Қори Ниёзий, Тошмуҳаммад Саримсоқов, Теша Зоҳидов, Ҳабиб Абдуллаев, Убай Ориипов, Обид Содиқов, Собир Юнусов, Иброҳим Мўминов, Содиқ Азимов, Яҳё Ғуломов сингари аллома олимлар сизга пешвоз юриб келаётгандек туюлади. Ғафур Ғулом ва Ойбекларнинг қайси бир хонадан жарангдор овозлари эшитилаётгандек бўлади. Буларнинг бари фанимизнинг, маданиятимизнинг, адабиётимизнинг юлдузлари, фидойилари эдилар.

Улар мамлакатимиз ва миллатимиз равнақи, илм-фанимизнинг обрў-эътибори учун тер тўкдилар. Ўзбек олимларининг номи қадрлигини дунёга достон қилиб, фанда ёрқин из қолдирдилар. Уз мактабларини яратиб, ўзларидек аллома бўладиган шогирдлар етиштирдилар. Улар ҳам Мустақилликни, Ҳурриятни, Озодликни орзу қилдилар. Орзулари армонга айланди. Устозлар етмаган кунларга шогирдлар етдилар. Мустақилликни, Ҳурриятни, Озодликни олқишлаш шогирдларга насиб этди. Мустақилликни илму фан ютуқлари билан янада мустаҳкамлаш, ҳар томонлама тараққий этишида муносиб ҳисса қўшишда халқимиз камарбаста бўлмоқдалар. Ана шундай бир пайтда ҳукуматимизнинг Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг 60 йиллигини нишонлаш тўғрисида қабул қилган қарори илм-фан аҳли ва уларнинг илмий фаолиятига бўлган катта эътиборнинг ёрқин нишонаси бўлди. Энг аввало, шуни мамнуният ила эътироф этиш керакки, мазкур қарорни ўқиган ҳар бир киши мамлакатимиз илм-фанининг нафақат бугунги куни, балки ўтмиши-ю, келажаги ҳам Юртбошимизнинг доимий диққат марказида турганлигини теран ҳис этади.

Ва, албатта, таъкидланганидек, она заминимизда қадимдан Маъмун академияси фаолият кўрсатаётганлиги, Самарқанд, Бухоро, Фарғона водийси каби илм-фан марказларида яратилган бой илмий мерос ва маданий анъаналарни ёдга оладиган бўлсак, Фанлар академиясининг тарихий илдизлари ниҳоятда чуқур ва бақувват эканлиги янада яққол кўринади.

Бугунги кунда жаҳоннинг энг нуфузли йирик илмий марказларидан бири сифатида ишлаётган Республика Фанлар академияси ўз салоҳиятини саноат хом ашё бойликларини қайта ишлаш, қишлоқ хўжалиги, машинасозлик, нефть ва газ, энергетика, электроника, биотехнология, кимё, хавфсизлик, қурилиш, тиббиёт сингари қатор соҳаларни ривожлантиришга йўналтирган бўлиб, бу борада изчиллик билан олиб борилаётган илмий тадқиқотлар натижасида замонавий технология ва илмий ишланмалар яратилмоқда ҳамда ҳаётга кенг жорий этилмоқда. Масалан, Оролбўйи ҳудудларида ишлатилаётган сувни зарарсизлантирувчи қурилма Ядро физикаси институти олимлари томонидан яратилган бўлиб, халқ хўжалиги тармоқларида кенг қўлланилмоқда. Шу институтнинг АҚШ давлат департаменти билан тузилган шартномага асосан радиацион моддаларни аниқловчи ускуна яратиб, республикамизнинг Ғиштқўприк ва Олот божхона бекатлари ҳамда Тошкент аэропортига ўрнатилганлиги, бу иш бошқа назорат бўлимларида ҳам давом эттирилаётганлиги академиянинг хавфсизлик йўналишида фаол ишлаётганлигидан далолатдир. Худди шундай мисолни янги ғўза навларини яратишда ҳам кўриш мумкин. Генетик олимлар томонидан яратилган "Юлдуз", "Армуғон", "Тошкент-6", "АН-412", "Шароф-75", "АН Ўзбекистон" каби эртапишар ва серҳосил навлар истиқболли эканлигини кўрсатди. Ёки хориждан сотиб олинаётган "Алфафос" препарати ўрнини тўла боса оладиган "Янгилик" деб номланган илмий ишланма Бухоро нефтни қайта ишлаш заводида иссиқлик алмашиш қурилмалари пластинкаларини тозалашда жуда қўл келмоқда. Маҳаллий хом-ашёлар асосида яратилган бу препарат патент билан муҳофазаланган. Бундай мисолларни бошқа соҳалар бўйича ҳам кўплаб келтириш мумкин. Қарорда айтиб ўтилган ана шундай муҳим аҳамиятга эга бўлган илмий тадқиқот ишларидан халқ хўжалигида қанча кўпроқ фойдаланилса, эзгу мақсадларимизга эришишимиз шунчалик тезлашади. Миллатимиз буюклигининг рамзи бўлган Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг тарих, шарқшунослик, қадимийшунослик, тил ва адабиёт, иқтисод, фалсафа ва ҳуқуқ фанлари йўналишидаги фундаментал тадқиқотлари ҳам мамлакатимиз ижтимоий-маънавий ҳаётида катта аҳамият касб этаётганлиги билан диққатга моликдир. Мухтасар қилиб айтганда, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мамлакатимиз Фанлар академиясининг 60 йиллигини нишонлаш тўғрисидаги қарори олимларимизга кенг имкониятлар яратиб бериши, илм-фаннинг янги истиқболларига қанот бўлиши, академиянинг моддий техника базасини мустаҳкамлашга хизмат қилиши шак-шубҳасиздир.

Нуриддин ОЧИЛОВ

Обуна - 2004

Нашрлар сафида холис, соф ният,
Кўнгил равшанлиги, шодлик — «Hurriyat»

Ш. ИБРОҲИМОВ олган сурат.

«Hurriyat»ни самода ҳам ўқишмоқда

2003 йил давомида «Hurriyat» «Ўзбекистон ҳаво йўллари» авиакомпанияси самолётларида йўловчиларнинг энг яқин ҳамроҳи бўлади.

Жавоб

Фактлар тасдиқланди

Вилоят прокуратураси томонидан "Hurriyat" газетасининг 2003 йил 18 сентябрь кунги сонида чоп этилган **"Патронат эътибордан четда қолмоқда"** сарлавҳали мақоласи юзасидан текшириш ўтказилди.

Текширишда мақолада келтирилган фактлар асосан тасдиқланди.

Аниқланишича, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 25 январдаги "Аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларини аниқ йўналтирилган тарзда қўллаб-қувватлашнинг 2002-2003-йилларга мўлжалланган дастурини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги 33-сонли қарорининг 4-банди ижросини таъминлашда бир қатор қонун бузилиши ҳолатларига йўл қўйилган.

Хусусан, вилоят халқ таълими бошқармаси томонидан болаларни патронатга олган ота-оналарга 2003 йилда тўланиши лозим бўлган нафақалар учун пул ажратиш тўғрисидаги ҳужжатлар вилоят ҳокимлигига кечиктирилиб, жорий йилнинг 29 май куни, тақдим этилган ва вилоят ҳокимининг 27 июн кунги 97-ф-сонли фармойишига асосан 11098,8 минг сўм молиялаштирилган.

Натижада, 2003 йилнинг 1-ярмида ойма-ой тўланиши лозим бўлган нафақалар муддати ўтказилиб, жорий йилнинг июль ойида тўланган. Шу билан биргаликда айрим ҳолларда молиялаштирилган нафақа пулларини ота-оналарга беришда ҳам сансалорликка йўл қўйилган.

Жумладан, Бойсун туманида 17 нафар болани ўз тарбиясига олган ота-оналарга 2003 йилнинг 9 ойи мобайнида тўланиши лозим бўлган 2548,4 сўм нафақа пулларидан фақат январ ойи учун 310,0 минг сўм тўланиб, қолган 8 ой учун жами 2274,3 минг сўм нафақа пуллари, Музработ туманида эса 7 нафар ота-оналарга 347,7 минг сўм ёки жорий йилнинг июль, август ва сентябрь ойи нафақалари нақд пул йўқлиги рўкач қилиниб, берилмаган.

Текшириш натижасига кўра, мазкур қарорнинг ижросини таъминлашга масъулиятсизлик билан ёндашган Бойсун тумани ҳокимининг ўринбосарлари М. Норқулов, Б. Қодиров, вилоят давлат акционерлик тижорат "Асака" банкининг Бойсун тумани бошлиғи А. Равшанов ва Музработ тумани халқ таълими бўлимининг масъул ходими М. Мўминовларга нисбатан Ўзбекистон Республикасининг "Прокуратура тўғрисида"ги Қонунининг 39-моддасига асосан интизомий жавобгарлик тўғрисидаги иш қўзғатилди.

Қонун бузилиши ҳолатларини бартараф этиш тўғрисида вилоят халқ таълими бошқармасига тақдимнома киритилди. Бундан ташқари, текшириш давомида болаларни патронатга олган Бойсун туманидаги 17 нафар ва Музработ туманидаги 7 нафар шахсларга нафақалар тўлиқ тўланди.

Ф. Т. БОЙЗОҚОВ,
Сурхондарё вилоят прокурори вазифасини бажарувчи, адлия катта маслаҳатчиси

Муносабат

ҲОДИЕВА ҚАМОҚДАН ЧИҚДИ!

Тошкент шаҳар ИИБдан таҳририятга раддия келди

Газетхоннинг ёдида бўлса керак "Ҳуррият"нинг шу йил 15 октябрь сонида "Қонун ва қадрият" мақоласи қуйруғига "Эскартиш" тариқасида кафтдеккина хабарча илдириб юборилганди. Унда Арофат Ҳодиева деган аёлнинг қамоқда ўтиргани баён қилинганди. Хабарча оддийдек туюлади: нима, аёлнинг қамоқда ўтириши бизда йўқ даражадами? Қонун барчага баробар: у эркакми ё аёл — қилар ишни қилгандан сўнг ўтиради-да?!

Биродари азиз, шошманг, ҳақсиз — қонун барчага баробар! Барчамиз риоя этишимиз лозим бўлган қонунларда урф-одат, ҳеч қайси миллатда учрамайдиган қадриятларимиз ҳам мужассам этилганки, айни шу нарса жиноят содир этган шахсга жазо тайинланаётганда алоҳида эътиборга олинади. Боз яна жиноий жавобгарликка тортиш жараёнида олтмишдан ўтган мўйсафид, вояга етмаган ўсмир ва, айниқса, аёлларга нисбатан қонунларимизда алоҳида ҳолатлар мавжудки, бундай амалиёт ўзини аллақачонлар оқлаб улгурган...

Гапнинг индаллосини айтсак, юқорида номи зикр этилган аёл — Арофат Ҳодиева, ҳаётнинг аччиқ-чучугини етарлича тотиб улгурган, етти фарзанднинг онаси, ўн бир набиранинг бувиси, терговда қўйилган айблов ҳам ўта оғир жиноят туркумини касб этмаса-да, икки ой бадалида қамоқда ўтириши ҳар қандай оқил инсонларнинг ҳайратига сабаб бўлиши аниқ. Рост-да, муҳтарам Президентимиз ташаббуси билан жиноий жазолар либераллаштирилиб, натижада қонунларимизга етарли ўзгартиришлар киритилиб, амалиётда оёғини ерга теккизмай қамоққа тиқиб қўйиш ҳолатлари кескин камайган, мулк мусодарасига қаратилган ёки озодликдан маҳрум этиш жазолари маҳкумликдан бошқа енгилроқларига алмаштирилаётган, ҳатто адашиб турфа оқимлар таъсирига тушиб қолган шахслар-да Юртбошимиз ғамхўрлиги натижасида яратилган бундай имкониятдан баҳраманд бўлиб турган бир паллада, нари борса 3 йилга "кесилиши" сўроқ остида бўлган аёл кишининг ҳибсда ушлаб турилишига изоҳ сўраб матбуотда бонг уришнинг нимаси нотўғри?!

Қайтарамиз, таҳририят томонидан А. Ҳодиевага нисбатан қўйилган айбловлар асосли-асоссизлиги ҳақида эмас, аёлга нисбатан қўлланган эҳтиёт чора — қамоқда ушлаб туриш, бундай чоранинг ҳуқуқий, қолаверса, маънавий-ахлоқий жиҳатлари хусусида фикр юритилганди.

Бундай мазмундаги матбуот чиқиши эътиборсиз қолмагани қандай яхши!

Эътибор шуки, мақола чиққан куннинг (15 октябр) эртасигаёқ жиноят ишини суд мажлисида кўришга тайёрлаш жараёнида судья дастлабки тергов органлари А. Ҳодиевага нисбатан қўлланган эҳтиёт чорасини судликда ўзгартириш лозим, деган хулосага келиб, 16 октябр кунги қарори билан аёлни очиққа чиқарди.

Худди шу куни Тошкент шаҳар ИИБдан таҳририят раддия хати олди, унда А. Ҳодиевага нисбатан қўлланган чора тўғри экани, бунга сабаб бўлган ҳолатлар алоҳида таъкидланиб, аёлга дастлабки терговда қўйилган айблар батафсил баён этилади, шунингдек раддия ниҳоясида таҳририят "Оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги" Қонуннинг 6-моддасини қўпол равишда бузган, дея хулосага келинади.

Тошкент шаҳар ИИБдан келган мазкур хат, унинг мазмун-моҳиятидан қатъий назар, матбуотга бўлган муносабатнинг яхши кўриниши, албатта. Бироқ мактубда баён этилган ҳолатлар жамоатчиликда "суддан аввал ҳукм ўқиб қўйилгандек" таассурот уйғотиши, бу эса судда кўрилаётган айни шу жиноят иши юзасидан қонуний тўхтамга келинишида у ёки бу даражада таъсир этиши эҳтимолини юзага келтиришини инобатга олиб, раддия матнини тўла чоп этмадик. Қолаверса, таҳририят ""Оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги" Қонуннинг 6-моддасини бузмаган, негаки айни модда қўпол равишда бузилади, **қачонки суриштирувчи, терговчи ёки прокурор рухсатисиз дастлабки тергов материаллари эълон қилиб юборилса!** Таҳририят эса дастлабки терговда қўйилган айбловлар хусусида эмас, балки **А. Ҳодиевага нисбатан қўлланган эҳтиёт чора ҳақида фикр юритган, холос.**

А. Ҳодиевага нисбатан қўлланган ҳибсда сақлаш чораси хусусида таҳририят нуқтаи назари нотўғри эмаслиги ростдирки, суд аёлни ҳибсдан озод этди, қолаверса, Конституциявий суд, Олий суд, Бош прокуратура, Ички ишлар вазирлиги ҳамда оммавий ахборот воситалари раҳбар ходимлари иштирокида яқинда бўлиб ўтган катта анжуманда ҳам "Ҳуррият"да босилган айни шу воқелик хусусида анча кескин мулоҳаза-мунозара бўлиб ўтдики, А. Ҳодиева масаласида атрофлича тўхталинаётганининг боиси шунда.

Пировардида, яна бир гап. Кўпчилик ўйлаши мумкинки, Ҳодиева масаласи шунчалик мунозараларга сабаб бўлибди экан, хўш, опахон қандай жиноят содир этганликда айбланган?

Келинг, ушбу саволга жавобни суддан кейинга қолдирайлик...

ТАҲРИРИЯТ

СУД ҲОКИМИЯТИ ВА МАТБУОТ: МУРОСАДАН МУНОЗАРАГА...

Бевосита суд ҳокимияти ва оммавий ахборот воситалари фаолиятига оид ўтказиладиган турли тадбирларда кўпинча бир хил манзара кузатилади: дейлик, сўзга чиққан журналист мулоҳазаларни билдириш асносида гапи қуруқ чиқмаслиги важҳида судда кўрилган конкрет жиноят ёки фуқаролик ишини мисол тариқасида келтиради. Анжуманда иштирок этаётган суд идораси вакили ҳам ўз ўрнида сўз олиб, тадбир мазмун-моҳияти хусусида нари-бери фикр билдириб, айнан журналист мисол тариқасида келтириб ўтган судда кўрилган иш ҳақида алоҳида ўз қарашларини билдиради... Ёки аксинча: суд ҳокимияти вакили маърузасидаги реал факт-мисол хусусида ОАВ ходими ўз қарашини ўз ўрнида билдириб қўйишга шошилади. Ҳар икки ҳолатдан кейинги манзара ҳам деярли бир хил: мавзу хусусида билдирилган фикрлар бир хил мазмун-маъно касб этса-да, аниқ мисоллар борасидаги қарашлар батамом тескари ва бу мутлақо табиий! Ахир тадбир деганлари баҳс-мунозарага бой бўлгани яхшида, қуруқ маъруза, нотиқларнинг бир-бирига ўринли-ўринсиз лутф қилишлари на иштирокчиларга ёқади, на ташкилотчиларга...

Шу йилнинг 24 октябр куни Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судида бўлиб ўтган навбатдаги давра суҳбати баҳс-мунозарага бой, ўртага ташланган мулоҳазалар анчайин очиқ-ойдинлиги, фақат ютуқлар эътироф этилибгина қолмай муаммо ва камчиликлар юзасидан ҳам атрофлича муҳокама қилингани билан аввалги тадбирлардан анчайин фарқ қилса ажабмас. Сирасини айтганда, давра суҳбати мавзуси иштирокчилардан шундай фаоллик ва уюшқоқликни талаб этарди-да: **"Суд ҳокимияти фаолияти самарадорлиги масалаларини ва судларда кўрилган ишларнинг оммавий ахборот воситаларида ёритилишидаги муаммолар ва уларнинг ечимлари".**

Дарҳақиқат, мавзу жуда долзарб. Боисики, ўтказилаётган суд тизимини тубдан ислоҳ қилиш, демократлаштириш ва эркинлаштириш, суд ҳокимиятига нисбатан муносабатни ўзгартириш, соҳанинг ҳимоя доирасини кенгайтириш бугуннинг кун тартибидаги масаладир, иккинчи томондан, қайд этилган масалаларнинг амалдаги ифодаси фуқароларнинг ҳуқуқий билим ва маданиятини оширишни ҳам тақозо қиладики, бу борада ишларни амалга оширишда ОАВ энг қулай воситадир.

(Давоми 2- бетда)

Аҳвол

БЕНЗИН ТАҚЧИЛЛИГИ

У сунъий равишда юзага келтирилмоқдами?

Мана, бир ойдан ошаяптики, Қашқадарёда бензин тақчил. Шаҳар ва қишлоқлардаги қайси ёнилғи қуйиш шахобчасига борманг, "бензин йўқ" деган жавобни эшитасиз. Кейинги кунларда АЁҚШларда вақти-вақти билан бензин тарқатилаётган бўлса-да, навбатда туриб улгурмасингизданоқ тамом бўлади. Аксинча, шаҳар айлансангиз йўл ёқаларида, "баклашка"ларда қуйилган бензинни истаганча харид қилишингиз мумкин. Фақат нархи баландроқ: ҳар литри 550-600 сўмдан. Хўш, "қўлбола" тадбиркорлар бензинни қаердан олишади? Нефть базаларидан аҳолига сотиш учун етарли маҳсулот чиқарилаяптими?

Шаҳрисабз нефть базаси унитар корхонаси директори вазифасини бажарувчи Тўлқин Қўлдошев бу ҳақда саволимизга шундай деди:

— Биз Шаҳрисабз, Китоб, Яккабоғ, Қамаши, Ғузор ва Деҳқонобод туманларидаги хўжалик, ташкилот, корхона ва фермер хўжаликларини ҳамда мазкур туманларда мавжуд 95 та хусусий автомобилларга ёнилғи қуйиш шахобчасини ёнилғи-мойлаш материаллари билан таъминлаймиз. Шу йилнинг январ-июнь ойларида хусусий АЁҚШлар учун режа бўйича 5200 тонна бензин олиб тарқатишимиз лозим эди. Амалда 5007 тонна бензин тарқатдик. Июль ойида 940 тонна ўрнига 937 тонна, август ойида 990 тонна ўрнига 972 тонна, сентябрь ойида 900 тонна ўрнига 587 тонна ва 22 октябргача 491 тонна бензин тарқатдик. Ой охиригача яна 179 тонна бензин тарқатамиз. Фақат сентябрь ойида Фарғона ва Бухоро нефтни қайта ишлаш заводлари маҳсулот етказиб бера олмагани учун таъминотда узилиш бўлди. Хусусий АЁҚШларни А-76 маркали бензин билан таъминлаяпмиз. Ёнилғи қуйиш шахобчаларида унинг ҳар литри 255 сўмдан сотилиши керак.

— Сиз айтаётган хусусий АЁҚШларда бензин йўқ-ку! Бўлса ҳам кечаси бир литрини 350-400 сўмдан сотишаётган экан?!

— Бизларга уларни текшириш ваколати берилмаган, фақат шартнома асосида бензин билан таъминлаймиз, холос.

Ҳайдовчи, яъни истеъмолчиларнинг бу ҳақдаги фикри билан ҳам қизиқдик.

"Тико" русумли 18 J 8959 давлат рақамли автомашина ҳайдовчиси Жамол Қўчқоров ва "Дамас" русумли 18 G 8214 давлат рақамли автомашина ҳайдовчиси Абдуғани Холиқовлар бу хусусда шундай дейишди:

— Ёнилғи қуйиш шахобчаларига бензин келганини кўриб қолсак навбатга турамиз. 30-40 та машинага бензин сотиб, тамом бўлди, деб кейин сотмай қўйишади. Натижада яна қўлдан бир литрини 500-600 сўмдан олишга мажбур бўлаяпмиз.

— Мен Тошкентга қатнайман. Бизнинг вилоятмиздан ташқари ҳамма ерда бензин бор, — дейди суҳбатимизга қўшилган Азамат Тўраев.

Китоб шаҳрида жойлашган вилоят "Гўдаклар уйи"нинг ҳамширалари Орзигул Бердиева ва Мавлуда Файзуллаева бензин танқислиги туфайли Китоб-Шаҳрисабз йўналиши бўйича қатнайдиган маршрут таксилари юриш нархи 100 сўмдан 150 сўмга кўтарилганини куюниб гапиришди.

Шаҳрисабз ва Китоб тумани давлат солиқ инспекциялари бошлиқларини топа олмагач, уларнинг ўринбосарлари Фарҳод Равшанов ва Фахриддин Муҳаммадиев билан суҳбатлашиб, хусусий ёнилғи қуйиш шахобчаларида юз бераётган тартибсизликларни бартараф этиш юзасидан қандай чора-тадбирлар қўллаётганликлари билан қизиқдик.

— Хусусий ёнилғи қуйиш шахобчалари ҳуқуқий шахс, — дейди биз билан суҳбатда Фарҳод Равшанов. — Уларни текшириш учун вилоят текширишларни мувофиқлаштириш ҳудудий комиссиясидан рухсатнома ва бошлиғимизнинг расмий буйруғи керак.

— Банклардан хусусий АЁҚШларнинг нақд пул топширмагани, белгиланган касса режасини сурункали равишда бажармагани ҳақида хат ёки фуқаролардан шикоят ариза тушмаса, хусусий ёнилғи қуйиш шахобчаларини координация бўйича қисқа муддатли текширишга қўя олмаймиз, — дейди Фахриддин Муҳаммадиев.

Бир қарашда уларнинг гаплари тўғридек туюлади. Бироқ мулкнинг хусусийлиги назоратсизлик, дегани эмас-ку?! Хусусий АЁҚШи бор корчалонлар номақбул ишларни қилаверса-ю, уларнинг мушугини пишт дейдиган бирон кимса топилмаса, оқибати нима бўлади?

Табиийки, бензин танқис, ёнилғи қуйиш шахобчалари тақа-тақ берк бўлган жойларда яширин "база"лар вужудга келади. Уларда бензин икки баробар нархда сотилиб, сохта тадбиркорлар жарақ-жарақ пул топадилар. Бундай манзарани вилоят маркази Қарши шаҳрида ҳам, ҳамма туманларда хам кўриш мумкин. Лекин солиқ, ҳуқуқ-тартибот идоралари ходимлари гўё буни кўрмаётгандек.

Йўлларнинг четига "баклашка"ларни қаторлаштириб бензиннинг бир литрини 500-600 сўмдан пуллаётган кимсаларнинг уйида нефтни қайта ишлайдиган заводи йўқ-ку, ахир? Ёнгин хавфсизлиги ходимлари қаёққа қарашаяпти? Ёнилғи қуйиш шахобчаларида бор бензинни йўқ деб, яшириб, устама нархларда сотиб, халқнинг норозилигига сабаб бўлаётган, одамларнинг нонини туя қилиб, виждонидан жиғилдонини устун қўяётган кимсаларни ким тартибга чақиради? Афсуски, бу ҳақли саволлар ҳозирча жавобсиз қолаяпти.

Шаҳар ва туман ҳокимликларидаги мутасадди кишилар, ҳуқуқ-тартибот идоралари ходимлари бундай тартибсизликларнинг гўё уларга дахли йўқдай бепарво юришибди. Аслида раҳбарнинг эл учун йиғлай оладиган кўзи, қайғура оладиган юраги бўлиши керак. Унинг бу ишининг менга дахли йўқ, дейишга маънавий ҳаққи йўқ.

Норбўта ҒОЗИЕВ

Mustaqil gazeta HURRIYAT

Воқеа

«ИСТЕЪФО»

"Булоқбоши" газетасига мақола олиб келсам, таҳририятда йиғилиш бўлаётган экан. Барча ходимлар тўпланишиб, муҳаррир хонасида ниманидир муҳокама қилишарди. Мен халақит бермаслик учун қўшни хонага кириб ўша ўриндиққа жойлашдим. Муҳаррир хонасининг эшиги қия очиқлиги учун ичкаридаги гап-сўзлар бемалол эшитиб турарди. Йиғилиш охирида:

— Шундай қилиб, дўстларим, — деди муҳаррир, — менинг карвоним манзилига етди. Улоқни масъул котибга топширдим. Сизларга миннатдорчилик билдиришим қолди, холос.

Ҳамма жим. Мен ҳеч нарсага тушунмадим. Ходимлар чурқ этмавергач, сукунатни аёл кишининг овози бузди:

— Ҳокимиятга хат ёзиб, ишлашингизни талаб қилсак бўлмайдими?

— Йўқ, — деди муҳаррир, — мен аризани ёзиб, ҳоким ўринбосарининг қўлига топширдим. Энди бўлмайди.

Шунда англадимки, газета муҳаррири Топилжон Жалолов ўз аризасига биноан вазифасидан озод этилган ва у ҳозир шу хусусда ходимлар билан гаплашаётган экан.

Муҳаррир янги муҳаррирга омад тилаб, тегишли ҳужжатларни топширди. Сўнг ходимлар билан хайрлашиб чиқиб кетди.

У салмоқли қадам ташлаб ташқарида оҳиста кетиб бораркан, мен ҳаддим сиғиб (чунки муҳаррир билан тенгдошдай эдик), уни тўхтатдим.

— Нима гап, оғайни?

— Ҳеч гап йўқ, — кулимсиради у. — "Истеъфо"га чиқдим.

— Бунча тез, бунча шошилинч. Бунақа гап йўқ эди-ку.

— Шунақа бўлиб қолди...

Топилжон Жалолов 39 йил туман матбуотида фаол хизмат қилган ижодкор. Андижон вилоят "Олтин қалам" соҳиби. Булоқбоши туманидагина эмас, балки бутун Андижон вилоятида кўзга кўринган публицист, журналист, шоир ва ёзувчи. Болалар учун 3 та шеърий тўплами, катталарга 2 та ҳужжатли қисса ёзиб, китоб ҳолида ўқувчиларга тақдим этган. Қолаверса, Республикамиз мустақилликка эришгандан сўнг Булоқбоши туман ҳокимлигининг "Булоқбоши" деб номланган газетасини ташкил қилган, таҳририятни тадбиркорлиги билан "Тико" енгил автомашинаси ва 4 хонали бино билан таъминлаган. Ўз фаолияти давомида кўплаб шогирдлар етиштиришга катта аҳамият берган. Ҳозир унинг шогирдларидан 12 нафари вилоят шаҳар ва туманларида чиқадиган газеталарда муҳаррир бўлиб ишламоқдалар. Хўш, шундай устоз, мураббий, матбуотнинг ҳақиқий жонкуяри нима учун таҳририятдан бош эгиб чиқиб кетмоқда? Бирор жиддий хатога йўл қўйдими? Ишни эплай олмай қолдими? Ё газета иқтисодий инқирозга учрадими?

Йўқ, асло! "Булоқбоши" газетаси ташкил этилгандан буён узлуксиз чоп этиб келинмоқда. 2-2,5 минг доимий обуначига эга. Айрим йиллари газета 4,5 мингтага етиб босилган. Мундарижаси кенг. Туманнинг серқирра ҳаётини рўйи-рост ёритиб келмоқда. Вилоятдаги ўқимишли газеталардан бири. Маблағ тўғрисида эса гап йўқ. Ҳатто туман газеталари қарздорликдан чоп этилмаётган бир пайтда бу газетанинг ҳисоб рақамида 1,5 миллион сўм нақд пули турибди. 2003 йил нашр харажатлари деярли тўлаб қўйилган. Шундай ўзига тўқ ва маблағи етарли газета муҳаррирининг шошилинч вазифасидан озод этилишига сабаб нима экан?

Ўзим 30 йилдан буён жамоатчи мухбирман. Оммавий ахборот воситаларининг яқин дўсти, кўмакдоши бўлганим учун бу масалага қизиқиб қолдим. Маълум бўлдики, Булоқбоши туманида ОАВга, журналистларга эътибор кам. Оққан сувнинг қадри йўқ деганларидек, вилоятдаги ёзувчи ва журналистларнинг кўпчилиги Булоқбоши туманидан чиққанлиги учун ҳокимиятнинг улар билан иши йўқ. Ҳозир бу туманда 30 га яқин ёзувчи ва журналистлар бор. Ахир бу фахрланишга арзийди-ку! Бироқ уларнинг кўпчилиги бошқа жойларда, бошқа соҳаларда меҳнат қилишмоқда.

Туман ҳокимлиги ўтган 12 йил давомида (туман 1992 йилда ташкил қилинган) ижтимоий масалалар бўйича [illegible] 5 киши келиб кетди. Бу [illegible] олтинчи ўринбосар бўлиб келган Дилмурод Насриддинов аввалгиларга нисбатан шошқалоқ чиқиб қолди. Қайси ташкилотга бормасин, ўзининг рус тилида ўқигани, рус характери борлиги ва барча ишларни шунга яраша ташкил қилишга уринаётганини пеш қиларди. Шу ҳолатда туман маданият ишлари бўлими, марказий кутубхона, маънавият ва маърифат маркази туман бўлими бошлиқларининг иши билан танишиб, уларни анча гап-сўзга қўйди. Навбат "Булоқбоши" газетаси таҳририятига ҳам етиб келди. Дастлаб таҳририят ихтиёридаги "Тико" енгил автомашинасини ҳокимиятга топширишни талаб қилди. Табиийки, муҳаррир Т. Жалолов бунга йўл қўймади. Зиддият ўз-ўзидан кучайди. Бу ҳоким ўринбосарига жуда қўл келди ва у туман ҳокимига муҳаррир талабдагидек ишламаётгани, унинг ўрнига бошқа бир ёш кадрни топиб қўйгани ҳақида бир неча бор таклиф киритди. Ҳатто "Тико" машинасини туман ДАН бўлимига 1-2 марта торттириб қўйди. Муҳаррир уни олиб чиқди. Бу ғарази натижа бермагач, ҳоким ўринбосари "Булоқбоши" газетасининг Устав (Низом)ини ўзи янгитдан ёзиб чиқди ва шу асосда ишлашга ходимларни мажбур қилди. Устига устак газетада босиладиган мақолаларни олдин ўзи ўқиб, таҳрир қилиб берадиган одат чиқарди.

— Бу цензура-ку, — деди муҳаррир.

— Хоҳласангиз шу, хоҳламасангиз, муҳаррирликни бўшатиб қўйинг, — дўқ урди ҳоким ўринбосари.

39 йил туман газетасида ишлаб, бирор марта танбеҳ эшитмаган муҳаррирга бу гап жуда ёмон таъсир қилди. Лекин у ўзини босди ва ҳоким ўринбосарига нотўғри йўл тутаётганини тушунтирмоқчи бўлди. Ҳоким ўринбосари қулоқ солишни истамади ва кун сайин муҳаррирга нисбатан тазйиқ ва буровни кучайтирди. Газета ходимларини бошқа ишларга жалб қилар, муҳаррирни ҳар куни эрталаб ҳузурига чақириб, ариза ёзишни талаб қила бошлади.

— Аризани сизга эмас, туман ҳокими номига ёзишим керак, — деди муҳаррир. — Қоидаси шунақа.

— Мен қоида-поидани билмайман. Менинг номимга ёзасиз, вассалом!

Ҳар кунги йўқлаш, тундаги чақирувлар, танбеҳ, заҳар-заққумли гаплар муҳаррирга салбий таъсир қилди ва бетоб бўлиб қолди. Д. Насриддинов "ғайрат отига" қамчи босди. Туман ҳокими ҳузурига кириб, газета ишидан кўнгли тўлмаётганлиги, муҳаррир ва ходимлар унинг айтганини қилишмаётгани, бу аҳволда обуначилар ранжиши ҳақида ҳокимга қайта-қайта ахборотлар берди. Муҳаррирни алмаштириш керак, у умумий ишга халақит беряпти, деган уйдирмаларни тўқиди.

— Унчалик бўлса, майли бошқа кадр топинг, — деб маслаҳат берди туман ҳокими.

Д. Насриддинов тезлик билан даволанаётган муҳаррирга "чопар" юборди.

— Ишдан бўшашни сўраб, ариза ёзиб берар экансиз, — деди чопар ҳам ховлиқиб.

— Даволаниб чиқай, кейин ёзиб бераман, — деди Т. Жалолов оҳисталик билан. — Насриддиновга айтинг, ҳозир ёзсам қонунга хилоф бўлиб қолади.

Д. Насриддинов шошарди. Энди у "чопар"ни муҳаррирнинг уйига, оиласига олдига юборди.

— Эрингизнинг ишдан бўшаши ҳақида ариза ёзиб берар экансиз, ҳоким ўринбосари айтяпти, — деди чопар.

Жавоб қисқа ва лўнда бўлди:

— Ҳоким ўринбосарининг эси жойидами? Муҳаррир учун мен ариза ёзиб берар эканманми? Тавба!

Орада "Булоқбоши" газетасининг 1-2 сони чиқмай қолди. Айб яна муҳаррирга ва унинг ходимларига тўнкалди. Муҳаррир ишга қайтгач, Д. Насриддинов дангал гапни айтди:

— Ариза ёзмасангиз бўлмайди. Топшириқ шунақа. Мен муҳаррирни сўкишим, ҳокимликнинг ишларига буюришим, вақти-вақти билан безовта қилиб туришим керак. Сиз эса отам тенгисиз. Ўрнингизга ишлайдиган одамни тайинлаб қўйганмиз. У ҳам шоширяпти. Тушунингда, ахир...

— Шуни айтмайсизми, ука, — деди муҳаррир ва дарҳол муҳаррирликдан озод этишини сўраб ҳоким номига ариза ёзиб берди.

Ҳоким ўринбосарининг чеҳраси ёришди. Аризани кўкрагига босиб, мамнун ҳолда жилмайди:

— Иш мана бундай бўлибди-да!

Сўнг нияти амалга ошганини билдирмоқ учун ҳоким ҳузурига йўл олди. Устозга отилган тош нишонга теккан эди-да!

Дадажон АҲМАДАЛИЕВ
Андижон вилояти

Шикоят

МЕНИНГ ИШИМ «ЗАКАЗ»МИДИ?

2002 йил 19 июнда менга нисбатан Самарқанд вилоят прокуратураси томонидан асоссиз равишда жиноий иш қўзғатилган эди. Орадан 10 ой ўтгандан сўнг 2003 йилнинг 21 апрелида жиноят таркиби бўлмаганлиги сабабли жиноят иши Ўзбекистон Республикаси Жиноят-Процессуал Кодексининг 83-моддасининг 2-бандига асосан ҳаракатдан тугатилди. Ўтган ана шу ўн ой ўзимга ва оиламга қанча ташвиш, қанча ғам олиб келганлигини тасаввур қилиш қийин бўлмаса керак? Аслида, "жиноят иши" қаердан ва қандай қилиб пайдо бўлди?

Мен Тайлоқ туман ички ишлар бўлими йўл ҳаракати хавфсизлиги гуруҳининг (ИИБ ЙҲХГ) катта инспектори лавозимида ишлардим. 2001 йилнинг ўн ойлик ҳисоботини ўз вақтида, аниқроғи, 30 октябрь куни вилоят ИИБ ЙҲХБга топширган эдим. Ўшанда ҳисобот ҳеч қандай эътирозсиз қабул қилинган эди. Орадан уч кун ўтиб, соғлиғим ёмонлашганлиги сабабли шифохонага ётишга мажбур бўлдим. Деярли бир ярим ойдан сўнг — 18 декабрь куни тузалиб ишга чиқдим. Кутилмаганда Тайлоқ туман ИИБ бошлиғи ҳамда вилоят ИИБ ЙҲХБ собиқ бошлиғи "Нега ноябр учун ҳисоботни ўз вақтида топширмадинг?" деб менга ташланишди. Раҳбарларнинг бундай муомаласидан дастлаб ҳанг-манг қотиб қолдим. Шунча вақт шифохонада ётсам-у, бирортаси хабар олмаган бўлса, ҳисоботни ўрнимда қолган маъмурий амалиёт инспектори Р. Ҳусенов ўз вақтида тайёрламаган бўлса, менда нима айб? Шу ҳақдаги малоҳазамни вилоят ИИБ ЙҲХБ ўша пайтдаги бошлиғига айтганимда, у "Р. Ҳусенов бу ишни бажаролмайди, ўзингиз қилишингиз шарт эди", деди. Ва қўшиб қўйди: "Биз вилоятнинг 11 ойлик ҳисоботини Тайлоқ туманисиз вазирликка юборишга мажбур бўлдик". Бунга жавобан мен, биринчидан, саводи етарли бўлмаган ходимни ушлаб туриш керакмиди, иккинчидан, шундай бўлган экан, вилоятдан мутахассислар юбориб, ҳисоботни тайёрлашда Ҳусеновга ёрдам кўрсатиш мумкин эди-ку, деган жавобни айтдим. Қўл остидаги ходимдан бундай "ўзбошимчаликни" кутмаган Рўзиев бирданига ғазаб отига миниб олди.

Дарҳақиқат, орадан тўрт кун ўтиб, яъни 2001 йил 22 декабр куни тўсатдан вилоят ЙҲХБнинг беш нафар ходими иш жойимга келиб, иш фаолиятимни текшира бошлади. Улар икки кун давомида текширув ўтказиб маълумотнома ёзмасдан, мендан тушунтириш хати ҳам олмай жўнаб қолишди. Текширувчилардан С. Равшанов, Б. Туробовлар мен билан қўпол муомалада бўлиб, "сени барибир ишдан оламиз, бу Рўзиевнинг бизларга берилган топшириғи", деб айтишган эди.

Фақат уч ой ўтгандан сўнг билсам, текшириш натижасида чиқарилган нотўғри хулосани вилоят ИИБ бошлиғи тасдиқлаб, менга жазо берган экан. Ўша кеча-кундуз мен яна шифохонада даволанаётган эдим.

2002 йил 12 апрел куни вилоят ИИБ бошлиғи С. Асатов қабулига кириб, ҳақиқий айбдорлар қолиб кетиб, менга жазо берилиши ҳеч қандай қонун меъёрларига тўғри келмаслигини билдирдим. Ундан ҳақиқатни рўёбга чиқариш кераклигини сўрадим.

Лекин бундан олдин ва бундан кейин ҳам ёзма мурожаатномаларимга вилоятдан ҳеч қандай жавоб ололмадим.

Бу орада турли ташкилотлар, жумладан, Ички ишлар вазирлигига менинг устимдан ариза ва шикоятлар ёғила бошлади.

Устимдан тушган шикоятларни дастлаб вилоят ИИБ ходими Ҳ. Ниёзов текшириб, уларнинг аксарияти аноним, қолганлари асоссиз эканлиги ҳақида хулоса чиқарган эди. Ушбу хулоса бошлиқларни қаноатлантирмаслиги аниқ эди. Шундай ҳам бўлди.

Ўша аризаларни текшириш учун 2002 йилнинг 12 апрел куни Ўзбекистон Республикаси ИИВ ЙҲХББ ходими Эрали Бозоров келиб, Ҳ. Ниёзов хулосасини тан олмасдан, қайта текширув ўтказди. Текшириш натижалари билан мени таништирмасдан, кетиб қолди. Билсам, уч кун давомида мени қоралаш йўлидан бориб, аризаларни ноқонуний йўл билан текширган экан.

Бундан хабардор бўлгач, вилоят ИИБ бошлиғига мурожаат қилдим. Шу билан бирга, вилоятнинг ўзида ҳақиқатни рўёбга чиқариш мушкуллигини англаб, республика Ички ишлар вазирига ариза билан мурожаат қилдим.

12 май куни ИИВдан икки ходим келиб, аризамни текшириш ўрнига менинг фаолиятимни қайтадан текшириб кетишди. Ушбу текшириш давомида ҳам бир ёқламаликка йўл қўйилди. Бу гал ҳам текшириш натижаларидан хабарсиз қолдим. Фақат 40 кун ўтгандан сўнггина мени вилоят прокуратурасига чақириб, ўша ИИВ ходимларининг текшириш хулосасини кўрсатишди.

Прокуратура ходимлари 27382-сонли жиноят ишини негадир ўн ой чўзишди. Бу орада 5 нафар терговчи алмашди.

2002 йилнинг 18 сентябрида терговчи Салим Шомуродов мени вилоят прокуратурасига чақириб, менга нисбатан Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодексининг 208-моддаси билан айб эълон қилишини билдирди. Унинг бу ҳаракати ноқонуний эканлигини айтганимда, у "бу иш "заказной", менга Б. Раҳматуллаев ишини судгача олиб бориш керак деб буюрилган", деган жавоб қайтарди.

Ҳақиқатан ҳам, каминанинг иши ғаразли бўлганлигини тасдиқловчи ҳолат Шомуродов билан қилган ўша суҳбатимиздан бир кун ўтиб юз берган экан. Мен бу ҳақда фақат етти ой ўтгандан кейин жиноят иши материаллари билан танишаётган пайтимда хабар топдим. Маълум бўлишича, ўшанда, яъни 19 сентябр куни С. Шомуродов вилоят ИИБ бошлиғи номига тақдимнома юбориб, менга нисбатан айб эълон қилинганлиги муносабати билан ички ишлар идораларидан бўшатишни сўраган. Худди шуни кутиб тургандек, ИИБ бошлиғи жиноят содир этган деб, мени ички ишлар идораларидан бўшатган экан.

Прокуратура ва Ички ишлар бошқармасининг ушбу ҳаракати қонун бузилишининг қўпол намунасидир. Чунки суд қарорисиз ҳеч кимни жиноятчи деб эълон қилиш мумкин эмас-ку! Айбсизлик презумциясидан наҳотки қонун посбонлари бехабар бўлишса?!

Ушбу "жиноят иши"ни тўқиб чиққандан сўнг унинг муаллифлари узоқ муддат давомида қайси йўлдан боришни билмасдан юришди. Ҳар ҳолда қонундан хабардор эмасми, барча йўл ҳам боши берк кўчага олиб боришини улар англашарди. Шундан бўлса керак, тергов ишлари ойлаб ҳаракатсиз ётди.

"Иш" очилганидан беш ой ўтиб, 16 ноябр куни С. Шомуродов менга нисбатан қўзғатилган ишда жиноят таркиби йўқлиги муносабати билан у ҳаракатдан тўхтатилганлигини билдирди. Бундан хурсанд бўлдим. Адолат барибир қарор топаркан, деб прокуратура хатини илова қилиб, С. Асатов номига ариза ёздим. Унда мени ўз лавозимимга тиклашини сўрадим.

Лекин анча эрта қувонган эканман.

Гап шундаки, ёпилган иш яна "очилибди". Ишим қайта терговга берилган экан. Терговчи Маҳмуд Бердиқулов ўз касбдоши Шомуродовга ўхшаб яна беш ой сарсон қилди. Вазиятдан чиқиш йўлини топгандай бўлиб, у бириничи марта жиноят ишини ЖПКнинг 84-модда 5-қисмининг 1-банди билан ҳаракатдан тўхтатди. Оддий ўқувчига ушбу модданинг маъносини тушунтириб беришнинг ҳожати йўқ. Чунки мутахассис сифатида шу нарса менга аёнки, ЖПКнинг ўша моддаси менинг ишимга умуман дахлдор эмас. Боз устига бу модда менинг розилигим билангина қўйилиши мумкин эди.

Терговчининг ишимни юқорида кўрсатилган модда билан ҳаракатдан тўхтатишидан норози бўлиб, адвокатим Аълам Содиқов билан Бердиқулов номига илтимоснома ёздик. Аммо у илтимосномамизга жавоб ҳам бермади, ҳатто уни жиноят иши материалларига қўшмаган экан. Мана, бир ҳолатнинг ўзида неча марта қонун бузиляпти.

Яхши ҳамки, мавжуд қонунчиликни чуқур билган ва ҳурмат қиладиган мутахассислар бор экан. Менинг жиноят ишим назорат тартибида республика прокуратурасида ўрганиб чиқилганда, терговчи Бердиқуловнинг нотўғри хатти-ҳаракатлари ҳаққоний баҳоланиб, вилоят прокуратурасида ишни қонун доирасида ҳал қилиш тавсия этилди. Мен ҳам вилоят прокуратурасининг янги рааҳбари А. Азизов номига ариза билан мурожаат қилиб, бир неча ой давомида пайсалга солиб келинаётган ишимни қонун доирасида кўриб чиқилишини сўрадим.

Фақат шундан сўнггина шу йилнинг 21 апрелида жиноят иши ЖПКнинг 83-модда 2-банди билан ҳаракатдан тугатилди. Яъни оқни оқ деб топиш учун ўн ой керак бўлди. Бу айтишгагина осон.

Охир-оқибат адолат тантана қилди-ку, деб ўзимни тинчлантиришга уриндим. Ўз лавозимимга тикланишимга ишончим комил эди.

Ишимда жиноят таркиби йўқлигини кўрсатувчи прокуратурадан олган иккинчи хатни илова қилиб, вилоят ИИБ бошлиғига ариза билан мурожаат қилиб, ўз вазифамга тиклашни сўраган эдим. Яна мурожаатга жавоб бериш муддатига риоя этмасдан, 49 кун ўтгач, вилоят ИИБ бошлиғи ўринбосари В. Хўжақулов имзоси билан жавоб хати олдим. Хатда мени ишга тиклаш мақсадга мувофиқ эмаслиги кўрсатилган. Гўёки мен Ички ишлар вазирлигининг амалдаги кўрсатма ва буйруқларини бузган эмишман. Наҳотки, ички ишлар идораларидан ходимни қайси ҳолатларда ишдан бўшатиш мумкинлигини билмаса? Агарда бундай йўл тутилса, яъни ички тартиб қоидаларини бузган ҳар бир милиция ходими ишдан бўшатилса, эртага тизимда ишлайдиган одамнинг ўзи қолмайди-ку!

Оддий фуқаро қонунни билмасдан бузганда қонун посбонлари ишлатадиган ва қоидага айланиб қолган сўзлар бор: қонунни билмаслик жазодан озод этмайди. Лекин қонунни била туриб, уни бузганларчи?

Баҳодир РАҲМАТУЛЛАЕВ
Самарқанд вилояти

Якун

MUN СЕССИЯЛАРИ НИҲОЯСИГА ЕТДИ

25 сентябрдан 29 октябрга қадар Жаҳон иқтисоди ва дипломатия университетида Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Модели (MUN — Model United Nations) сессиялари бўлиб ўтди. Унда пойтахтдаги 7 университетдан 50 дан зиёд талабалар маъруза тинглашди. MUN лойиҳасига Freedom House (Фридом Хаус) Тошкент офиси, АҚШнинг Ўзбекистондаги элчихонаси ҳамда Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетлари ҳомийлик қилишган бўлса, БМТнинг Тошкентдаги Ахборот маркази томонидан ахборот кўмаги кўрсатилди.

Аввало, БМТ Модели ҳақида қисқача маълумот бериб ўтсак. MUN шундай лойиҳаки, у орқали жаҳондаги энг йирик ва нуфузли муассаса — БМТ ҳамда унинг таркибига кирувчи барча тузилмалар, хусусан, Хавфсизлик Кенгаши, турли масалалар бўйича олий комиссариатлар, комитетларнинг ишлаш тартиби, вазифалари, дунё миқёсидаги глобал муаммоларни ҳал этишдаги бевосита ва билвосита иштироки ҳақида батафсил маълумот олиш мумкин бўлади. Умуман олганда, MUN маърузалари БМТ ва унга аъзо давлатларнинг ички ва ташқи сиёсати, халқаро ҳамжамиятда тутган мавқеи тўғрисидаги маълумотларни ўзида қамраб олган.

БМТ Модели маърузаларини тингловчилар миқдори йилдан йилга ошиб бораётир. Ҳар йили жаҳон миқёсида турли мактаб, коллеж ва университетларнинг 200 000 дан ортиқ талабалари мазкур маърузаларни тинглаб, дунёқараш, билим ва кўникмаларини юксалтириб бормоқда. MUN конференцияларида 50 йилдан буён ҳаммаси бўлиб 1 000 000 нафардан кўпроқ киши иштирок этган. Бугунги кунда дунёнинг 35 мамлакатида йилига 400 дан ошиқроқ MUN конференциялари ташкил қилинмоқда. Давлат бошқаруви, халқаро муносабатлар, бизнес ҳамда халқаро ҳуқуқ соҳаларининг бугунги кундаги кўзга кўринган етакчилари ҳам университет таҳсили даврида MUN конференцияларида иштирок этишган.

— БМТ Моделининг 1 ой давомида Тошкентда ўтказилган конференциялари (ҳафтасига 2-3 даъфа) иштирокчилари фақатгина маъруза тинглаш билан чегараланиб қолмай, балки бир қатор амалий машғулотлар ҳам бажаришди. Масалан, икки кишилик жамоаларга бўлинган талабалар БМТ аъзоси бўлган бирон-бир давлатни танлаб, унинг ички ва ташқи сиёсати, тарихи, маданияти, иқтисодий аҳволи ҳамда халқаро аренадаги ўрни тўғрисида маълумот беришга ҳаракат қилишди. Уларнинг ҳар бири бирон давлатнинг дипломати сифатида бошқа мамлакат вакиллари билан биргаликда маҳаллий ҳамда халқаро муаммоларни қай тартибда ҳал этиш мумкинлиги тўғрисида бош қотириб кўришди, — дейди ЖИДУ талабаси, MUN лойиҳаси координатори Роман Данаев.

Фақат инглиз тилида ўтган MUN конференциялари иштирокчилари халқаро муаммоларни ҳал этишда БМТ ва унинг таркибидаги тузилмалар, аъзо давлатлар ҳамда халқаро ташкилотларнинг позицияси, бу борадаги сиёсати ва дипломатик муаммолари билан ҳам яқиндан танишишга муяссар бўлишди. Шунингдек, MUN маърузалари чоғида виждон эркинлиги, диний муаммолар, жаҳондаги инсон ҳуқуқларига оид вазият, давлатларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши, халқаро терроризмга қарши кураш каби бир қатор долзарб масалалар таҳлил этилди, муҳокама қилинди.

29 октябрь куни ЖИДУнинг мажлислар залида бўлиб ўтган сўнгги сессияда Ироқда бўлиб ўтган уруш тафсилотлари ва янги мувaққат ҳукумат тузиш борасида БМТ ва халқаро жамоатчиликнинг тутган ўрни муҳокама марказида бўлди. Сўнгги сессияга таклиф этилган элчихона ходимлари, халқаро ташкилотлар вакиллари кўз ўнгида MUN иштирокчилари бир ой давомида эгаллаган билим ва малакаларини намойиш этишга ҳаракат қилишди. MUN лойиҳаси доирасида тўлиқроқ ахборот бериш мақсадида тайёрланган кичик фильм кўрсатилди. Шундан сўнг координатор Роман Данаев иштирокчиларга сертификатларни топширди.

Муҳиддин АБДУРАСУЛОВ

Ҳисобот

"ЧЕКМАСДАН ЁШЛИК ГАШТИНИ СУР!"

ЎзБАТ амалга ошираётган дастурлардан бири шундай номланади

Умумжаҳон тамаки бозорининг 15 фоиз маҳсулоти "Бритиш Америкаи Табако" ҳиссасига тўғри келади. Ҳар йили 550 минг тоннага яқин тамаки баргига ишлов берувчи компания 66 мамлакатда ўзининг 85 та фабрикасига эга. Биргина 2002 йилнинг ўзида БАТ 777 млрд. дона сигаретани сотувга чиқарган. Ҳозирда компания 85 минг нафардан зиёд кишини иш билан таъминлаган. Ушбу маълумотлар ЎзБАТнинг илк жамоатчилик эътиборига ҳавола этилган йиллик ҳисоботи тақдимотида келтирилди. Ижтимоий ҳисоботнинг асосий стратегик вазифаси ЎзБАТ фаолияти тўғрисида аниқ ва ишончли маълумотларни оммага етказишдир.

Ҳисоботга кўра, ЎзБАТ мамлакатдаги тамаки саноатининг 64,8 фоизини қамраб олган. 2002 йилда компания давлат бюджетига 45 млн. доллар даромад келтирган. Булар солиқ, йиғимлар ва бож тўловлари шаклида ўтказилган.

Мазкур ҳисоботни тайёрлаш жараёнида расмий аудитор сифатида "Бюро Вертое Рус" халқаро аудиторлик ташкилоти иш олиб борди. Лойиҳа бўйича ҳаракат ва тадбирлар режаси белгилаб чиқилди. Унга кўра, компания фаолиятига таъсир кўрсатувчи давлат ва нодавлат ташкилотлари асосий шерик сифатида танлаб олинди. 2002 йилнинг октябрида ва жорий йилнинг март ойларида улар билан мулоқотлар олиб борилди ва бир неча йиллик меҳнат самараси ўлароқ ҳисобот яратилди.

Анжуманда кўплаб мулоҳазали саволлар ўртага ташланди. Тамакининг сифати ва баҳоси, ноқонуний сигарета маҳсулотлари айланмаси, тамаки маҳсулотларига қўйилган акциз солиғи миқдори атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва бошқа масалаларга тааллуқли таклиф ва мулоҳазалар муҳокама қилинди. Шуни таъкидлаш керакки, компания 1998 йилдан бери "Чекмасдан ёшлик гаштини сур", "Мен ўз йўлимни танладим" ва 2001 йилдан "Вояга етмаганларга тамаки маҳсулотлари таъқиқланади" таълимий дастурларини амалга ошириб келмоқда. Шунингдек, оммавий ахборот воситаларида чекишга қарши турли хил видео ва реклама роликлари мунтазам бериб борилмоқда. Лекин буларнинг ҳаммасини қониқарли деб бўлмайди. Айни пайтда ёшлар орасида кашандалик ва чекишга қарши тарғиботни изчиллаштириш муҳим вазифалардан бири, десак адашмаймиз.

Шоназар ИБРОҲИМОВ олган сурат

Воҳиджон ҒАНИЕВ

СУД ҲОКИМИЯТИ ВА МАТБУОТ: МУРОСАДАН МУНОЗАРАГА...

(Давоми, бошланиши 1- бетда)

Демак, давлат сиёсати устивор йўналишларидан бири ҳисобланган суд-ҳуқуқ ислоҳотлари жараёнида суд ҳокимияти ва ОАВ фаолиятида уйғунлик, муштараклик юзага келади... Шундоқ экан, бамаслаҳат қилинажак ишлар хусусида очиқ-ойдин, энг муҳими жонли мулоқот фойдадан холи бўлмас... Қолаверса, кейинги пайтларда ОАВда ҳуқуқий мавзу етакчи ўринга чиқиб, чоп этилаётган мақолалар орасида мантиқий таҳлилларга бой, асослилари ҳам, шунингдек, бирёқлама, томонларнинг бири манфаатидан келиб чиқиб ёзилганлари ҳам тобора кўпаймоқдаки, бундай ҳолат жамоатчилик ўртасида етарлича тушунмовчилик уйғотиши эҳтимолга яқин. Шу ва шунга ўхшаш масалаларнинг икки соҳа вакиллари ўртасидаги ошкора, муомала-мунозара одобига риоя қилинган ҳолда муҳокама этилиши фақат умумиш сифати яхшиланишига хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди раиси Б. Мустафоев бошқарган тадбир ана шундай очиқ-ошкора ва самимий руҳда ўтди.

"Ҳуррият" таҳририяти мазкур тадбир ҳақида қуруқ ахборот бериш билан чегараланмай, давра суҳбати мавзуси долзарблигидан келиб чиқиб, тадбир иштирокчиларининг ҳар бирига саҳифаларимиздан ўрин ажратишни маъқул кўрди.

Қуйида тадбирнинг энг фаол иштирокчиларидан бўлган Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди судьяси Г. Пиржановнинг мулоҳазалари эътиборингизга ҳавола этилмоқда. Газетамизнинг навбатдаги сонларида бошқа иштирокчиларнинг нуқтаи назари билан танишасиз...

Мулоҳаза

АНДИША ЭМАС, АДОЛАТ МУҲИМ!

Инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлат қуриш йўлидаги ишларнинг бугунги босқичида демократлаштириш, тубдан янгилаш жараёнлари жамиятнинг барча соҳаларини қамраб олди.

Айниқса, Юртбошимиз ташаббуси билан суд-ҳуқуқ тизимини эркинлаштириш ва демократлаштириш масалаларига катта эътибор қаратилаётганлиги ва бу борада қатор амалий ишларнинг ҳаётга тадбиқ этилаётганлиги ҳақли равишда эътирофга лойиқдир.

Бу борада олиб борилаётган ишлар кўлами жуда кенг. Бироқ суд-ҳуқуқ соҳасидаги ислоҳотларнинг ўта муҳим ва ҳаётда тутган ўрни беқиёслигидан келиб чиқиб, амалдаги ишларимизни янада такомиллаштириш заруратини ҳаётнинг ўзи олдимизга кўндаланг қўймоқда.

Мамлакатимиз Президенти И. Каримов Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг иккинчи чақириқ олтинчи сессиясидаги "Адолат — қонун устиворлигида" номли маърузасида "Қонун устиворлигини таъминлаш, оила, жамият ва давлатнинг ҳуқуқ- манфаатлари муҳофазасини кучайтириш, аҳолининг ҳуқуқий маданияти ва ҳуқуқий онгини ошириш, фуқароларни қонунга бўйсуниш ва ҳурмат руҳида тарбиялаш, бу — ривожланган бозор иқтисодиётига асосланган чинакам демократик, ҳуқуқий давлат ва эркин фуқаролик жамияти қуришнинг нафақат мақсади, балки унинг воситаси, энг муҳим шарти ҳисобланди", деган эди.

Дарҳақиқат Президентимизнинг юқорида айтиб ўтган сўзлари, суд ҳокимияти фаолияти самарадорлигини янада такомиллаштириш ҳамда фуқароларнинг ҳуқуқий маданиятини оширишдек муҳим вазифа, ҳуқуқий-демократик давлат қуришнинг асосий шартларидан бири эканлигини кўрсатиб турибди.

Алоҳида таъкидлаш жоизки, бугунги кунда ҳуқуқий тарғибот масаласи республикадаги мавжуд суд органларининг устивор вазифаларига айланиб бормоқда. Бунга мисол қилиб, Конституциявий суд, Олий суд, Олий хўжалик суди, Бош прокуратура, Ички ишлар вазирлиги, Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармаси ҳамкорлигида ташкил этилаётган қатор илмий-амалий конференциялар, семинарлар, давра суҳбатлари ва қатор бошқа тадбирларни мисол қилиш ўринлидир.

Фуқароларнинг ҳуқуқий маданиятини ошириш борасида суд-ҳуқуқ органлари ва оммавий ахборот воситаларининг ўзаро муносабатлари тобора яхши кўриниш олиб бораётгани бор гап. Бироқ суд ҳокимияти фаолиятининг самарадорлигини такомиллаштиришда оммавий ахборот воситаларининг роли бугунги кун талаблари даражасида, деб айта олмаймиз. Кейинги пайтларда оммавий ахборот воситаларида ҳуқуқий соҳага оид материаллар кўплаб чоп этилмоқда. Бу ҳол яхши, албатта. Аммо матбуот юзини кўраётган мақолалар муайян жиноят ёки фуқаролик иши хусусида бўлиб, гап ҳам шуларнинг атрофида айланади, халос. Суд, идораларнинг маълум меъёрда ишлашини таъминлаш мақсадида уларнинг моддий техник таъминотининг қанчалик даражада эканлиги хусусида ҳам мухбирлар матбуотда бонг уриб турса, қани!

Маълумки, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари орасида суд алоҳида ўрин тутади. Прокуратура, ички ишлар ва бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ходимлари ишларининг натижаси ҳам шу судда ҳал бўлади. Бир сўз билан айтганда, суд охирги ҳал қилувчи нуқтани қўяди. Бундай мураккаб жараённи бошқа бирон-бир орган ўз зиммасига олмаган. Бу, албатта, судьядан катта масъулият ва салоҳият талаб қилади. Бундан ташқари, суд фуқаролик ва хўжалик низоларини, маъмурий ҳуқуқбузарлик ишларини ҳам кўриб чиқиб, ҳал этади. Бу вазифалар судларга тегишли шарт-шароитларни яратиб беришни, уларни замонавий техник воситалар билан таъминлашни тақозо этади.

Бундан ташқари, судларнинг ҳақиқий мустақиллигини таъминлаш, одил судловнинг самарадорлигини ошириш масалалари, фуқароларнинг суд орқали ҳуқуқ-манфаатларини ҳимоя қилиш доирасини кенгайтириш учун амалдаги қонун ҳужжатларига ҳам анча ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш лозимга ўхшайди.

Шу боисдан, фикримча, суд-ҳуқуқ ислоҳотларининг бундан буёнги босқичларида "Ўзбекистон Республикаси судьялари мақоми", "Ўзбекистон Республикаси судьялари ва одил судлов идоралари ходимларини ижтимоий ҳимоя қилишнинг кафолатлари тўғрисида"ги Қонунлар қабул қилинса, мақсадга мувофиқ бўлур эди!..

Бугунги матбуот саҳифаларида суд ҳокимияти фаолияти билан боғлиқ кўплаб чиқишлар, мақолалар чоп этилаётган бўлса-да, уларнинг кўпчилиги суд ҳокимияти фаолиятини такомиллаштириш билан боғлиқ масалаларни тўлиқ ёритиб бера олмаяпти. Аниқроқ қилиб айтганда, бу чиқишлар суд ҳокимияти фаолиятидаги ютуқларни тарғиб қилиш билан чегараланмоқда. Тўғри, қарс икки қўлдан чиқади, бироқ, фикримизча, матбуот ва телевидениеда берилаётган материалларнинг асосий мазмуни фуқароларни судларга нисбатан ўйлантираётган муаммолар, адолат тарозисининг баъзи бир судьялар томонидан ноқонуний бузилиши ҳолларини очиб ташлаш ва танқид остига олиш, суд ҳокимиятига нисбатан тўсиқ бўлаётган турли хилдаги тўрачиликларни бартараф этишга қаратилмоғи мақсадга мувофиқ бўлур эди.

Фақат бунинг учун журналистдан суд ҳокимиятига нисбатан "андиша" кўзи билан эмас, балки адолат кўзи билан қараш талаб этилади. Ўз навбатида суд ҳокимияти ҳам бундай чиқишларни шахсан ўзига қаратилган танқид деб эмас, балки умуммиллат манфаатлари, ҳуқуқий-демократик давлат барпо этиш йўлидаги чиқишлар, деб баҳолаши зарур.

Ҳаётнинг ҳеч бир жабҳаси хато ва камчиликлардан тўлиқ равишда холи бўла олмайди. Ҳаммамиз хато қиламиз. Бу табиий, албатта. Кези келганда ҳар қандай камчилик ва хатоларни кечириш мумкин, фақатгина у инсон ҳаёти, ҳуқуқ ва эркинликлари билан боғлиқ бўлмаса. Лекин суд органлари, судьялар инсон ҳаёти, унинг ҳуқуқ ва эркинликлари билан боғлиқ масалаларда бирон-бир хатога йўл қўйишга ҳам маънавий, ҳам инсонийлик нуқтаи назаридан ҳақли эмаслар.

Шунинг учун Бош Қомусимизнинг 18-моддасида "Ўзбекистон Республикасида барча фуқаролар бир хил ҳуқуқ ва эркинликларга эга бўлиб, жинси, ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахс ва ижтимоий мавқеидан қатъи назар, қонун олдида тенгдир", деб белгиланган.

Қонунларда белгиланганидек, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари дахлсиздир, улардан суд қарорисиз маҳрум этишга ёки уларни чеклаб қўйишга ҳеч ким ҳақли эмас. Ушбу қоида суд ҳокимияти органларига масъулият юклабгина қолмасдан, балки барча оммавий ахборот воситаларини доимо сергакликка, инсон ҳаёти ҳамда ҳуқуқ ва эркинликлари билан боғлиқ қонун бузилишларини олдиндан кўра олишлари, қолаверса, суд-ҳуқуқ органлари фаолиятини такомиллаштиришда ўз ўринларини топа олишларини бош вазифа қилиб қўяди.

Генжемурад ПИРЖАНОВ,
Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судининг судьяси

Дараклар

Эронда АҚШ олими ҳибсга олинди

Эрон парламентининг хавфсизлик ва ҳамкорлик бўйича қўмитаси маълум қилишича, асли эронлик, ҳозирда Америкада яшаётган Дарвеш Зоҳидий махсус хизмат вакиллари томонидан ҳибсга олинган. Зоҳидий Эроннинг давлат ва ҳарбий сирларини ўзлаштирганлик ҳамда жосусликда айбланмоқда. Ҳозирги сўроқ жараёни ҳақида маълумот берилгани йўқ.

"Франц-пресс" ахборот агентлиги хабарига қараганда Оқ уй расмийлари Зоҳидийнинг ҳибсга олинганидан хавотирда эканликларини билдиришган.

Шрёдер сиёсатига қарши норозилик

Германия пойтахти Берлинда кўпминг кишилик норозилик намойиши бўлиб ўтди. Маълумотларга қараганда, унда 100 мингдан зиёд киши иштирок этган. Намойишчилар айни вақтда ҳукумат томонидан амалга оширилаётган ижтимоий ислоҳотларга норозилик билдириб, бу тахлит ислоҳотларни тўхтатишни талаб қилишган.

Хабарингиз бор, Германия ҳукумати охирги вақтда мамлакат учун бош муаммо бўлиб турган бюджет тақчиллиги ва иқтисодий масалаларни ҳал этиш учун янги ижтимоий ислоҳот дастурини ишлаб чиққан эди. Унда фуқароларга солинажак солиқлар миқдори оширилиши ва нафақа миқдори пасайтирилиши кўзда тутилган эди. Берлин намойишида айни шу ислоҳот ташаббускори бўлган канцлер Герхард Шрёдер касаба уюшмалари томонидан ўғирлик ва хизмат вазифасини суиистеъмол қилганликда айбланди.

Маочилар партияси — қора рўйхатда

АҚШ Непалдаги Маочилар партиясини дунё террорчи ташкилотларининг қора рўйхатига тиркаб қўйди. Бу ҳақда Қўшма Штатлар давлат котиби ўринбосари Ричард Арамтан оммавий ахборот воситаларига маълум қилди.

Маочилар ташкилоти кўп вақтдан буён Непал ҳукуматига қарши қурол билан курашиб келмоқда. Биринчи навбатда ҳокимиятга қарши Маочилар томонидан шу пайтга қадар ўнлаб қўпорувчилик ҳаракатлари содир этилди. Портлашлар уюштиришди. Маълумотларга кўра, сўнгги етти йил ичида кураш гуруҳи уюштирган террорчилик актларида 8 мингга яқин киши ҳалок бўлган. Шуни айтиш керакки, Непал ҳукумати Маочилар таҳдидини тўла бартараф эта олмаяпти.

Вертолёт ҳалокатга учради

Ироқда АҚШ ҳарбий қўмондонлигига қарашли вертолёт авиаҳалокатга учради. Бунинг натижасида 13 нафар Америка ҳарбийси ҳалок бўлди ва 20 га яқини жароҳатланди. Фожеа тафсилотлари ҳам маълум эмас. Аниғи шуки, ҳарбий вертолёт пойтахт Бағдод томон кетаётган бўлган. Сўнгги пайтда Ироқда бу каби фожеаларнинг кўпайиб бораётгани халқаро ҳамжамият хавотирига сабаб бўлмоқда. Ҳафта якунида Сурия, Эрон, Миср, Ливан ва бошқа Ироққа қўшни мамлакатлар ташқи ишлар вазирлари учрашувида ҳам айни шу масала муҳокама марказида бўлди. Вазирлар Ироқда хавфсизлик ва тинчликни сақлаш бўйича амалий чора-тадбирлар кўришга келишиб олишди.

МАГАТЭ Теҳрондан мамнун

Атом энергияси бўйича халқаро агентлик – МАГАТЭ мутахассислари Эронда текширув ва тадқиқотни давом эттирмоқдалар. Ташкилот раҳбари Муҳаммад ал-Бародийнинг билдиришича, текширувлар кўнгилдагидек ўтмоқда. Шунингдек, МАГАТЭ бошчилиғи бу борада Теҳрон ҳукумати кўрсатаётган ёрдам учун ўз миннатдорчилигини билдирди. Ал-Бародийнинг таъкидлашича, Эрон ҳукумати мамлакатдаги атом тадқиқотлари тўғрисидаги барча маълумотларни халқаро экспертларга тақдим этган. Хабарингиз бор, бир неча ҳафта олдин МАГАТЭ Эрон ҳукуматининг ташкилот билан фаол ҳамкорликка чақирган эди. Акс ҳолда Эрон масаласида махсус резолюция қабул қилиши мумкинлиги ҳам айтилган эди. Ана шу чақириқ сабаб бўлиб, айни вақтда халқаро агентлик кузатувчилари мамлакатда текширув ишларини олиб бормоқда.

Японияда зилзила

Япониянинг шимолий шарқида, аниқроғи, Токиодан 150 км дан ортиқ масофада жойлашган Фукусима шаҳрида ер силкиниши рўй берди. Зилзила кучи Рихтер шкаласи бўйича 5 балдан ошди. Табиий офат натижасида ўнлаб киши қурбон бўлган. Аҳоли турар-жойлари вайронага айланган. Маҳаллий ҳокимият зудлик билан офат оқибатларини бартараф этиш бўйича чора-тадбирлар кўришга киришган.

Абдул СОБИР
тайёрлади

Тарих

МУССОЛИНИ ҲОКИМИЯТГА ҚАНДАЙ КЕЛГАНДИ?

Фашизм деганда кишилар тасаввурида 1930-йиллар Германияси жонланади. Вайронкор ғоя шу ерда "мумтоз" даражага кўтарилиб, бутун бошли давлатнинг ягона мафкурасига айлантирилгани учунми, кўпчилик олмон юртини фашизм ватани деб билади. Аслида эса инсоният бошига мислсиз кулфатлар ёғдирган бу оқим дастлаб Италияда 1920-йилларда юзага келган...

МАҒЛУБИЯТГА ТЕНГ ҒАЛАБА

Италия Антанта мамлакатлари (Франция, Россия, Буюк Британия) нинг ширин ваъдаларига учиб, Биринчи жаҳон урушига қўшилганди. 1916 йилга махфий битимга мувофиқ, бир қатор ҳудудлар Рим тасарруфига ўтиши зарур эди. Бироқ уруш тугаб, ўлжалар тақсимланаётган вақтда Италияга теккани Жанубий Тироль ва Триест порти бўлди. Бундан бошқа талаблар рад этилди. Лондон ва Париж ўз ваъдаларини бажаришдан бош тортди. Урушнинг бу тахлит якунланиши ғолиблар орасидаги мағлуб мамлакат — Италиядаги сиёсий инқирозни янада чуқурлаштирди. Ана шу вазиятда ташкил этилганига ҳали кўп вақт бўлмаган Италия коммунистик партияси мамлакатдаги етакчи сиёсий кучга айланиб қолди. Ҳукмрон доиралар эса коммунистик тўнтариш хавфини сезиб, унинг олдини олиш йўлларини қидира бошлашди. Улар наздида янги пайдо бўлган фашизм ҳаракати ва унинг йўлбошчиси Бенито Муссолинига давлат сиёсий саҳнасидан жой бериш Италияни коммунизм балосидан сақлаб қолишнинг энг оқилона йўли бўлиб туюлди. Шундай бўлди ҳам. Бироқ мамлакат ёмғирдан қочиб, дўлга тутилгани кейинроқ маълум бўлди.

"ДАҲО"НИНГ ТУҒИЛИШИ

Фашизм "отаси" Бенито Муссолини 1883 йили Романья вилоятида темирчи оиласида туғилди. Аввал ўқитувчилик қилди. Муаллимликдан ҳайдалгач, ишчи бўлиб ёлланди. Ана шу даврдан у сиёсий ҳаракатларда фаол иштирок эта бошлади. 1919 йилда фронтдан қайтган аскарларнинг "Фаши де комбаттименто" ("Қуролдошлар уюшмаси") деб номланган ташкилоти пайдо бўлди. Ташкилотга Муссолини асос солди ва раҳбарлик қилди. Шу тариқа шафқатсиз тузум рамзига айланган "фашизм" (итальянчада "боғлам, даста" маъносида) ҳаракати юзага келди.

Муаррихлар фашизмнинг Италияда тез муваффақият қозонишида Муссолинининг шахсий сифатлари катта ўрин тутганини ёзишади. У қадимги римликларда "доҳий" маъносини берувчи "дуче" сўзини ўзига унвон қилиб олди. Фашист йўлбошчиси кўп минг кишилик оломонга қарата таъсирчан сўзлар билан мурожаат қилиб, амалдорларни, ҳукуматни танқид қилар, барча муаммоларни бартараф этишга ва Италиянинг қадим улуғворлигини тиклашга ваъда берарди. Биринчи жаҳон урушидан кейин ҳаётни яхшилаш орзулари саробга айланган айрим итальянлар қисқа муддатда жамики қийинчиликларни тугатишга ваъда бераётган "дуче"га ишонарди ҳам.

Маҳаллий ҳокимият ва полициянинг хайрихоҳлиги билан бутун Италияда фашист ташкилотлари тузила бошлади. Янги ҳаракат мамлакат бўйлаб фавқулодда тез суръатда ёйилиб борар, Муссолини шавкатли кунлари яқинлашаётганини сезиб турарди. 1921 йилги сайловда фашистлар парламентда 35 ўринга эга бўлди. Дастлаб кичик шаҳарлар, кейинроқ Ломбардия, Эмилия, Тоскани каби нуфузли вилоятлар ҳам миллатчи партия назоратига ўтди.

РИМГА ЮРИШ

1922 йилнинг октябрида фашистлар ўз вакилларига бир неча вазирлик лавозими бериш талаби билан ҳукуматга мурожаат қилишди. Мурожаатномада агар талаб бажарилмаса, Римга қарши уруш бошланиши ҳам писанда қилиб ўтилганди (бу пайтга келиб, аллақачон қора либосли фашист армияси тузилган эди). Бироқ қирол Умберто II кутилмаганда исёнга қарши армияни сафарбар этиш тўғрисидаги фармонни имзолашдан бош тортди. Боз устига, у Миланга телеграмма юбориб, Муссолинига бош вазирликни таклиф қилди. Бундан норози бўлган ҳукумат шу вақтнинг ўзида истеъфо берди. Қирол илтифотидан боши осмонга етган Муссолини эса пойтахтга қанот бойлаб учиб келди. Тарафдорлари уни қадим Рим кўчаларида ҳукумат бошлиғи сифатида олқишлар билан кутиб олдилар. Римга юриш ҳокимиятни эгаллаш билан якунланди.

Юзаки қараганда, Муссолини ҳокимиятга қонуний йўл билан келгандек туюлади. Чунки қирол истаган вақтда бош вазир тайинлаш ҳуқуқига эга эди. Бироқ аслини олганда, "дуче" тарафдорлари парламентда озчиликни ташкил қиларди: 420 депутатдан бор-йўғи 35 таси фашист партиясидан эди. Шу боис етарли куч тўплай олмаган бош вазир дастлаб демократик партиялар ва мухолиф матбуот билан муросаи мадора қилиб туришга мажбур бўлди. Бироқ вақтни қўлдан бермай, янги доҳий шахсий ҳокимиятини мустаҳкамлаш учун шиддатли ва қатъий ҳаракатга киришди. Бу йўлда у биринчи бўлиб Конституцияга зид равишда Катта фашист кенгашини тузди. Кенгаш амалда парламентга тақдим этилаётган барча қонунларни назорат қиларди. 1922 йилнинг 23 ноябрида қирол ва қўғирчоқ парламент Муссолинига чекланмаган ҳокимият берди. Энди у мансабдорларни истаган тартибда тайинлаш ваколатига эга бўлди. Шундан кейин барча амалдорлар ва давлат хизматчиларининг фашист партияси аъзоси бўлиши зарурлиги асосий шарт сифатида белгилаб қўйилди.

БУЮК ДАВЛАТ ОРЗУСИ

Орадан кўп ўтмай, "дуче"нинг тазйиқи билан парламент сайлов тартибини ўзгартирди. Янги қонунга биноан, сайловда энг кўп овоз олган партия ўз-ўзидан депутатлар палатасидаги ўринларнинг учдан икки қисмини эгалларди. 1924 йилги сайловда фашист партияси ғалабага эришиб, депутатлар палатасини тўла назоратга олди. Бу имкониятдан партия мамлакат қонун чиқарувчи ҳокимиятини узил-кесил маҳв этиш йўлида фойдаланди. Янги парламент қабул қилган ҳужжатлар эса Муссолинига амалда якка ҳукмронлик ўрнатишга кенг йўл очиб берди. 1926 йилга келиб, Италия бир партияли диктаторлик давлатига айлантирилди. Парламент фаолияти ҳам узоққа бормади. Қонун чиқарувчи ҳокимиятнинг сайланувчи палатаси ўрнига фаши де комбаттименто ва корпорациялар палатаси тузилди. Қизиғи, палата таркибига тайинланувчи (!) депутатлар киритилди. Фашист партияси эса давлат бошқарув тизимига қўшиб юборилди.

Оммавий ахборот воситалари қамишдан белбоғ бойлаб, "буюк доҳий"га хизмат қила бошлади. Дорилфунунларда профессорлар "дуче"га содиқликка қасамёд қилдилар. Энг ёмони, ўсиб келаётган авлод фашистларнинг болалар ва ўсмирлар ташкилотига жалб этилди. Бу ташкилотлар фаолияти бошдан-оёқ ҳарбийлаштирилган эди. Мақсад — яқинлашиб келаётган урушда "доҳий" учун жон фидо қиладиган манқурт фашист аскарини тарбиялаш эди.

Муссолинининг юрагига аждоди Юлий Цезарь каби жаҳонгирлик ҳаваси тушганди. Шу боис ҳам у ҳокимиятни эгаллаши билан "Буюк Италия" давлати ташкил этажагини тантана билан овоза қилди. Фашист йўлбошчисининг хомхаёли бир вақтлар Рим империяси таркибига кирган барча ҳудудларни бирлаштириш эди. Шу тарзда мамлакат ҳарбийлашиш йўлига ўтди. Жадал суръатда ҳарбий-денгиз флоти ва авиация қуришга киришилди. Оз муддат ичида Муссолини "жаҳонгирлик" юришини ҳам бошлаб юборди. 1935 йилнинг октябрида фашист армияси Эфиопияга уруш эълон қилмай бостириб кирди ва Ҳабаш ўлкасини ишғол қилди. Миллатлар Лигаси Италия ҳукуматининг босқинчилик сиёсатини қораловчи резолюция қабул қилди. Бироқ "дуче" Лига талабларига қулоқ осиб ўтирмай, фашистлар Германияси билан яқинлашишга интилди. 1939 йилнинг 22 майида Германия ва Италия ўртасида ҳарбий иттифоқ тузиш тўғрисидаги "Пўлат битим" имзоланди. Ана шу битим Иккинчи жаҳон уруши бошланишини бир неча йилга тезлаштириб юборди...

Собиржон ЁҚУБОВ
тайёрлади

Мулоҳаза

ҲУҚУҚИЙ МАДАНИЯТ

Уни нечоғли ўзлаштираяпмиз?

Бугун оммавий ахборот воситаларида ҳуқуқий маданият ҳақида кўп ва хўб ёзилмоқда. Лекин шундай бўлса-да, кишиларимизда ҳуқуқий маданиятнинг шаклланиши жуда ҳам суст кечаётгандай. Фуқароларимиз орасида ҳали ҳам қонунларга беписанд муносабатни, эътиборсизликни ёки унга ишончсизлик ҳолатини кузатиш мумкин. Бу каби ҳолатлар сабабини бир жумла билан изоҳласа бўлади: ҳуқуқий билимсизлик. Кишилармизда эски даврдан мерос бўлиб қолган нотўғри бир тушунча бор: "Қонун фақат "орган" ходимлари, прокурору судья учун зарур, оддий инсонларга унинг кераги йўқ" деган. Ҳатто баъзилар "Қонунларга ишинг тушмасин" деб ҳам қўйишади. Аслида ҳаётимизнинг барча жабҳаларида қонун ҳукмрон бўлиши зарур. Бунинг учун эса аввало аҳолининг ҳуқуқий саводхонлигини оширишга тўғри келади. Албатта, ҳуқуқий билимлар таом ёки сув эмаски, уни истеъмол қилиш билан киши лаҳзада "закунчи"га айланса. Ҳуқуқий маданият бирданига пайдо бўлмайди, у маълум фурсат давомида шаклланади, сайқал топади. Уни ўзлаштириш учун мактаб ёки университет партасида ўтириш шарт эмас, ҳар бир инсон ҳуқуқий билимини бутун ҳаёти давомида ошириб бориши зарур.

Кўпчилик Ғарб мамлакатларида қонун устиворлиги олий даражага етганига ҳайрат ва ҳавас билан қарайди. Дарҳақиқат, демократик жамиятларда иқтисод, сиёсат, маданият дейсизми ёки унчалик кўзга ташланавермайдиган маиший муносабатлар дейсизми, хуллас, ҳаётнинг барча жабҳасида қонун ҳукмронлиги ўрнатилган. Бундай жамиятларни давлат ёхуд ҳукумат эмас, қонун бошқаради. Қонун ривожланган демократик давлатларда қадрият даражасида эъзозланади. Оддий мисол. Бундан бир неча ой муқаддам Би-би-си мухбири Буюк Британия Бош вазири Тони Блэрни ёлғон ахборот тарқатганликда айблаб судга берди. Журналист шов-шув, сенсация кўтариб обрў орттириш учун бу жасоратга қўл урмади. Ҳукумат раҳбари парламентга нотўғри ахборот берди, халқни алдамоқчи бўлди, демак, у қонунан жавобгарликка тортилиши зарур. Инглиз журналисти бор-йўғи "Қонун олдида шоҳу гадо баробар" деган тамойилни эслатиб қўйди, холос.

Франция президенти Жак Ширакнинг қизи давлат маблағларини ўзлаштирганликда айбланиб, суд олдида жавоб берди. Сўроқ жараёнига ҳатто президентнинг ўзи ҳам чақирилди. Франция ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари бу ишни давлат раҳбарига хусуматлари борлигидан ёки халқ учун ишлаётганларини кўрсатиш учун қилишмади, албатта. Демократиянинг, умуман, тараққиётнинг темир талаби шу — қонун бузилдими, қонунбузар ким бўлишидан қатъий назар, қилмишига яраша жавоб бериши керак.

Бизда эса ҳали ҳуқуқий маданият у даражада шаклланмаган. Фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинлиги кафолатланган қонунлар қабул қилинади, бироқ кўп ҳолларда ҳуқуқи ҳимоя қилинган шахсларнинг ўзи қонундан бехабар бўлиб чиқади. Шундай ҳолатлар ҳам бўладики, ҳуқуқ ҳимоячиси бўлган шахсларнинг ўзи қонунни бузади. Энг ёмони, кўпчилигимиз бунга одатий ҳолдай, аслида ҳам шундай бўлиши зарур каби муносабатда бўламиз. Демак, ҳозирги даврда кишиларнинг қонунга, умуман, ҳуқуқ меъёрларига муносабатини ўзгартириш лозим. Қонун устиворлиги ва унга ҳурмат ҳуқуқий маданиятнинг ўзаги, десак хато бўлмаса керак. Қонун демократиянинг жамики талабларига жавоб берса-ю, амалга ошмай жилд-жилд тўпламу китобларда қолиб кетаверса, у жамият тараққиётига эмас, билъакс, таназзулига хизмат қилади. "Ҳақиқий маънода эркин ва фаровон яшашни истаган ҳар бир инсон қонунларга қул бўлиши керак", дейди қадим дунё мутафаккирларидан бири. Ҳақиқатан ҳам, ўз ҳуқуқини билган инсон ҳаётда камдан-кам қоқилади. Чунки қонун унга ҳам қурол, ҳам қалқон бўлиб хизмат қилади.

Ўрни келганда айтиш жоиз. Кишиларда юксак ҳуқуқий онг ва маданиятни шакллантиришда оммавий ахборот воситалари, журналистларнинг ўрни катта. Лекин айни вақтда мамлакатимиз журналистларининг бу борадаги фаолиятига доир жуда кўп танқидий мулоҳазалар билдирилмоқдаки, булар асосли эканини эътироф этмасак, адолатдан бўлмас. Ҳозир айрим вазиятларда ўзгалар ҳуқуқини ҳимоя қилиши зарур бўлган журналистларнинг ўзи ҳимояга муҳтож бўлиб қолмоқда. Бунинг сабаби ҳам ўша — ҳуқуқий билимнинг етишмаслиги. Бундан бир муддат аввал Журналистларни қайта тайёрлаш халқаро маркази мамлакатимиз ОАВ фаолияти таҳлилига бағишланган ижтимоий сўров ўтказганди. Ўшанда иштирокчиларнинг 44 фоизи "Журналистларимиз ўз ҳуқуқини яхши биладими?" деган мазмунда берилган саволга "Йўқ" жавоб қайтарганди. "Журналистикамиз эркин фаолият олиб бориши учун нима муҳим?" деган мазмундаги саволга эса сўров қатнашчиларининг 3 фоизи ОАВ бўйича яна қонунлар зарурлигини, 70 фоизи янги қонун қабул қилиш шарт эмаслиги, асосийси, мавжуд қонунларга риоя этилиши лозимлигини билдирган. Демак, журналистикамизнинг ҳам равнақи барча соҳалар каби ҳуқуқий маданиятни тўла ўзлаштириш ва қонун устиворлигига эришишга боғлиқ бўлиб қолмоқда.

Шерзод ОХУНБОЕВ,
Фарғона Давлат университети
IV босқич талабаси

Таклиф

Тешиктош очиқ музей бўлса...

Маълумки, 1938 йил академик А. Окладников томонидан Тешиктош ғори ўрганилиб, ундан тош давридаги неандертал боланинг склети топилган ва М. Герасимов томонидан унинг ташқи кўриниши тикланган. Бу эса жаҳон археологияси ва антропологиясида янги саҳифани очди, десак лоф бўлмас.

Ниҳоят, орадан 65 йил ўтиб, яна археология ва антропология фанининг кўзга кўринган олимлари Тешиктош ғорини мукаммал ўрганишни лозим деб топишди. Тешиктош ғорида иш олиб борадиган гуруҳга Россия ФАга қарашли археология ва антропология институтининг етакчи мутахассиси, тарих фанлари номзоди С. Гладишов бошчилик қилди. Бу жамоа олдига "Ўзбекистон — тош асрида" мавзусида тадқиқотлар олиб бориш вазифаси қўйилган. Биз ана шу илмий жамоа бошлиғи С. Гладишов билан мулоқотда бўлдик.

— Мачайдаги Тешиктош ғорининг жаҳон археология фанига киритган янгилиги ва унинг машҳурлиги фақатгина китоб саҳифаларида қолиб кетяпти. Ҳанузгача бу тарихий жойларга илмий жамоатчилик, талабалар, дунё сайёҳлари жалб қилинмаган. Ҳозир бозор шароити, балки имконият тўғри келмас. Нима бўлганда ҳам Тешиктош ғорини очиқ музей деб эълон қилиш керак. Бунинг учун йўлларни созлаш, сайёҳлик дастури ва бу ердаги тарихий жойлар харитасини яратиш лозим. Агар сайёҳлик учун яхшигина шарт-шароит яратилиб, қишлоққача транспорт ҳаракати йўлга қўйилса, ўзини англаган ҳар қандай хорижий сайёҳ Тешиктошга жон-жон деб келган ва биринчи неандертал одам топилган жойни томоша қилган бўларди. Тўғри, Сурхондарёда тарихий жойлар, археологик маконлар жуда ҳам кўп, лекин Тешиктош ғори дунёдаги мўъжиза маконларидан бири ҳисобланишини унутишга ҳаққимиз йўқ.

— Қадимий топилмалар катта илмий аҳамиятга ва қимматга эга эканлиги аниқ. Бу топилмаларни жамоангиз Россияга олиб кетадими?

— Тузилган шартнома ва илмий ҳамкорлик дастурига кўра бу нарса кўзда тутилмаган. Барча ноёб топилмалар Самарқанддаги археология институтига хатлаб топширилади. Биласизми, Ўзбекистоннинг кўп томлик тарихи яратиляпти. Бизнинг ҳамкорликдаги илмий ишларимиз натижалари ўша кўп томликнинг бирида ўз аксини топади. Биз биргаликда бундай хайрли ишларни қилаётганимиздан хурсандмиз.

— Сиз ишлаётган институт раҳбариятининг Тешиктош ғорида тадқиқотлар олиб бориш хусусидаги фикри қандай?

— Тешиктош ғори илмий тадқиқотлардаги кўпгина кемтик жойларни тўлдириб, фан учун ҳали кўпгина янгиликларни инъом этади, деган умиддамиз. Агар бунга ишонч бўлмаганда эди, салкам 3000 км йўл босиб бу ерга келмаган бўлардик. Яна бир гап, раҳбаримиз академик А. Деревянко Новосибирскдан бу ерга, яъни Тешиктошга келиб, ҳаммасини ўз кўзи билан кўргач, Ўзбекистонда илмий тадқиқотларини давом эттириш лозим ва бу жаҳон фанига ҳали кўпгина янгиликларни тортиқ этади, деган қатъий фикрни билдирди.

— Сизларни бу тоғларда яна қандай ғорлар ва археологик маконлар қизиқтирди? Агар сир бўлмаса, шулар ҳақида ҳам қисқача тўхталиб ўтсангиз.

— Биласизми, Бойсун тоғ тизмаларида жуда кўплаб сирли ғорлар мавжуд ва уларни ҳаммасига бориш ва кўздан кечириш имконияти йўқ. Чунки бизнинг вақтимиз чегараланган. Илмий жамоамиз билан юқори, ўрта ва қуйи Мачайдаги 10 га яқин табиий ғорларда бўлиб, уларнинг тузилиши билан қизиқдик. Ғорларнинг кўпчилиги тоғнинг терскайга томонида жойлашган. Қишда бу ерлар жуда совуқ бўлади. Шу сабабли ҳам бу ғорларда қадимий одамлар яшашмаган. Мачай қўрғонидаги ғорга келсак, жуда қизиқарли. Шундай баландликда қўрғоннинг деворлари яхши сақланган. Ўчоқлардаги куллар кечагидек турибди. Лекин бу бизнинг соҳамизга кирмайди. Уни вақтида академик У. Исломов етарлича ўрганиб чиққан. Агар лозим топилса, олимлар бу мавзуга яна қайтишади, деган умиддаман.

— Сиз яна қандай чет мамлакатларда халқаро экспедицияларда иштирок этгансиз?

— Унчалик кўп мамлакатларда бўлмаганман. Куба, Монголия, Қозоғистонда тош асрига оид тадқиқотлар қилганмиз. Биз учун Тешиктошдаги ишлар муҳим саналади. Бу ердан Новосибирскка қайтиб боргач, Россия Фанлар Академиясининг "Жанубий ва Марказий Осиё археологияси, антропология ҳамда этнографияси" номли журналда ўз ҳисоботларимиздан намуналар эълон қилмоқчимиз.

Мухбир изоҳи:

Ҳар йили Ватанимизда, жумладан, Сурхондарё вилоятида бир қанча халқаро экспедиция аъзолари иш олиб боришади. Бундан биз ғурурланамиз. Демак, жаҳон илмий жамоатчилигининг Ўзбекистонга ва унинг тарихига бўлган қизиқиши кун сайин, ой сайин ортиб бормоқда. Изланиш бор жойда янгилик бўлади, кашфиётлар яратилади. Тарихдаги, археология ва антропология фанидаги кемтиклар тўлдирилади.

Россиялик меҳмоннинг Тешиктош ғорини очиқ музейга айлантириш ва жаҳон сайёҳларини жалб этиш борасидаги таклиф ва мулоҳазалари жуда ўринли деб ўйлаймиз. Хайрли ишнинг эрта-кечи бўлмайди. Биз эса яқин келажакда биргина меҳмонлар таклифи эмас, бутун бошли Бойсун халқининг бу борадаги орзу-ниятлари амалга ошади, деган умиддамиз. Бунинг учун озгина туртки керак, холос.

Сафар ОМОН

Спорт

«Аълочиларга каратэ текин ўргатилади»,

— дейди «Билол-каратэ» спорт клуби раҳбари

Каратэ оммавийлиги бўйича футбол билан ёнма-ён туради, десам муболаға бўлмас. Республикамизда биронта вилоят, шаҳар, туман йўққи, у ерда каратэ мухлислари бўлмаса. Балки шу боисдандир, охирги бир неча йил ичида каратэчиларимиз мисли кўрилмаган ғалабаларга эришдилар. Шундай қисқа вақтда камдан-кам мамлакат биздек кўрсаткичларга эга бўлган. Буни чет эллик машҳур мутахассислар ҳам эътироф этишяпти. Энди жаҳоннинг энг кучли жамоалари ҳам бизга ҳурмат билан қарай бошлашди. Халқаро мусобақаларда номдор спортчилар билан тенгма-тенг кураша оладиган ёш спортчилар гуруҳи етишиб чиқди. Албатта, бундай абжир ва матонатли каратэчилар ўз-ўзидан пайдо бўлиб қолмайди. Истеъдодли ёшларни топиш, уларни етук спортчи қилиб тарбиялаш учун озмунча тер тўкиш керакми? Маълумот олиш учун пойтахтимиздаги Кўкча-Оқтепа қурилиш базасида фаолият кўрсатаётган «Билол-каратэ» спорт клуби раҳбари Билолиддин Зайниддиновга мурожаат қилдим.

— Клубимиз нодавлат-нотижорат ташкилот мақомига эга. Шаҳар адлия бошқармасида расман 2002 йилнинг августида рўйхатга олинганмиз, — дейди у. — Клуб ёши 5 яримдан ошган болаларни ўз сафига қабул қилади. Номзодларнинг ҳар бири тиббий кўрикдан ўтганлиги ҳақида маълумотнома топширишлари шарт. Ҳозир бизда 100 га яқин бола машғулотларга қатнашмоқда. Ҳар ойи учун белгиланган 3000 сўм бадал пули, асосан, ижара ҳақига, солиққа, кам таъминланган оила фарзандлари учун спорт кийимлари сотиб олишга сарф этилади. Яна спорт анжомларини ҳам ўзимиз харид қилишимизга тўғри келади. Шуни таъкидлаб ўтишим керакки, мактабда «аъло» баҳоларга ўқийдиган бола бадал пули тўлашдан озод этилади. Шогирдларимизнинг фақатгина кучли, жасур ва чаққон бўлиб эмас, билимли ва идрокли инсон бўлиб етишишларини ҳам истаймиз. Рағбат бўлса, болада интилиш кучаяди. Келажакда маҳалламиз ҳудудида спорт мажмуаси қуриш орзуимиз бор. Бу ерда ёшу қари саломатлигини тиклаш учун зарур бўлган шароитни яратиш биринчи галдаги вазифа бўлиб қолиши керак, деб ўйлаймиз. Буни амалга ошириш машаққатли иш эканлигини яхши тушунамиз. Лекин халқимиз айтганидек, «яхши ният — ярим мол». Ҳарқалай, ўша кунлар келишига умид қиламиз. Лекин кўнгилни хира қиладиган нарсалар ҳам бор. Ҳозир ёмғирдан кейин чиқадиган қўзиқорин каби сохта тренерлар кўпайиб кетди. Улар мактаб заллари ёки бошқа биноларни ижарага олиб, атрофига болаларни йиғишади. Қўлида махсус рухсатномаси бўлган тажрибали мураббийлар булардан мустасно. Ҳали ўзи шогирд бўла туриб, ҳеч қандай лицензиясиз иш юритаётган тажрибасиз «устоз» ларда талаб қилинадиган етарли мураббийлик малакаси борми? Улар болаларнинг руҳий ва жисмоний хусусиятларини яхши билишадими? Қайси ёшда қандай машқлар ўтказиш кераклигини англай олишадими? Ахир, гап болалар соғлиғи, тақдири ҳақида кетяпти. Жисмоний зўриқиш, ортиқча талаб бола соғлиғига жиддий зарар етказиши мумкин. Бирор жойни ижарага бераётган одам «тренер»дан ҳужжат талаб қилишига кўзим етмайди. У қонунийликка эмас, олдида турган одамнинг қўлига қарайди. Ота-оналар мени кечиришсин-ку, фарзандлари «Мен каратэ тўгарагига бормоқчиман, фалон сўм пул беринг» дейишса, «йўқ» дейишмайди, лекин ҳеч бўлмаса, мураббий билан танишиб олиш кераклигини хаёлларига ҳам келтиришмайди. Каратэ пул эвазига муштлашишни ўргатадиган спорт тури эмас. Унинг мақсади биринчи галда инсонда иродани, интизомни тарбиялаш. Болага кучни эмас, инсонни ҳурмат қилишни ўргатмоқ зарур. Мураббий бу борада керак бўлса, файласуф бўлиши керак. Бунга юзаки қараб бўлмайди. Мақсад пул ишлаш бўлса, тижорат билан шуғулланиш керак. Моддий манфаатдорлик асосий вазифа қилиб қўйилдими, мураббий ва шогирд муносабатига путур етди, деяверинг. Бундай мутахассисни келажакда юрт шарафини халқаро мусобақаларда ҳимоя қилиши мумкин бўлган истеъдодли болалар тақдири қизиқтирмайди.

Клубнинг ютуқ ва камчиликлари ҳақида қизиқиб савол берганимда, қуйидаги маълумотларни олдим.

Каратэ бўйича Ўзбекистон чемпиони деган шарафли унвонга сазовор бўлган 20 дан ортиқ спортчи айнан шу клуб тарбияланувчилари экан. Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги чемпионатида «Билол-каратэ» спорт клуби вакиллари совринли ўринларни қўлга киритишган. Қизиғи шундаки, ютуқларга четдан ҳеч қандай ёрдамсиз, ота-оналар ва ўз кучлари билан эришганлар. Шу ерда ўз-ўзимга савол бераман. Агар клуб ўз кучига таяниб шундай муваффақиятларга эришган бўлса, бирор ҳомий томонидан қувватланганида натижа қанақа бўларкин? Спортнинг қайси тури бўлишидан қатъий назар, истеъдодларга етарли даражада кўмак берсак, юртдошларимиз орасида Осиё ва жаҳон чемпионлари янада кўпайган бўларди.

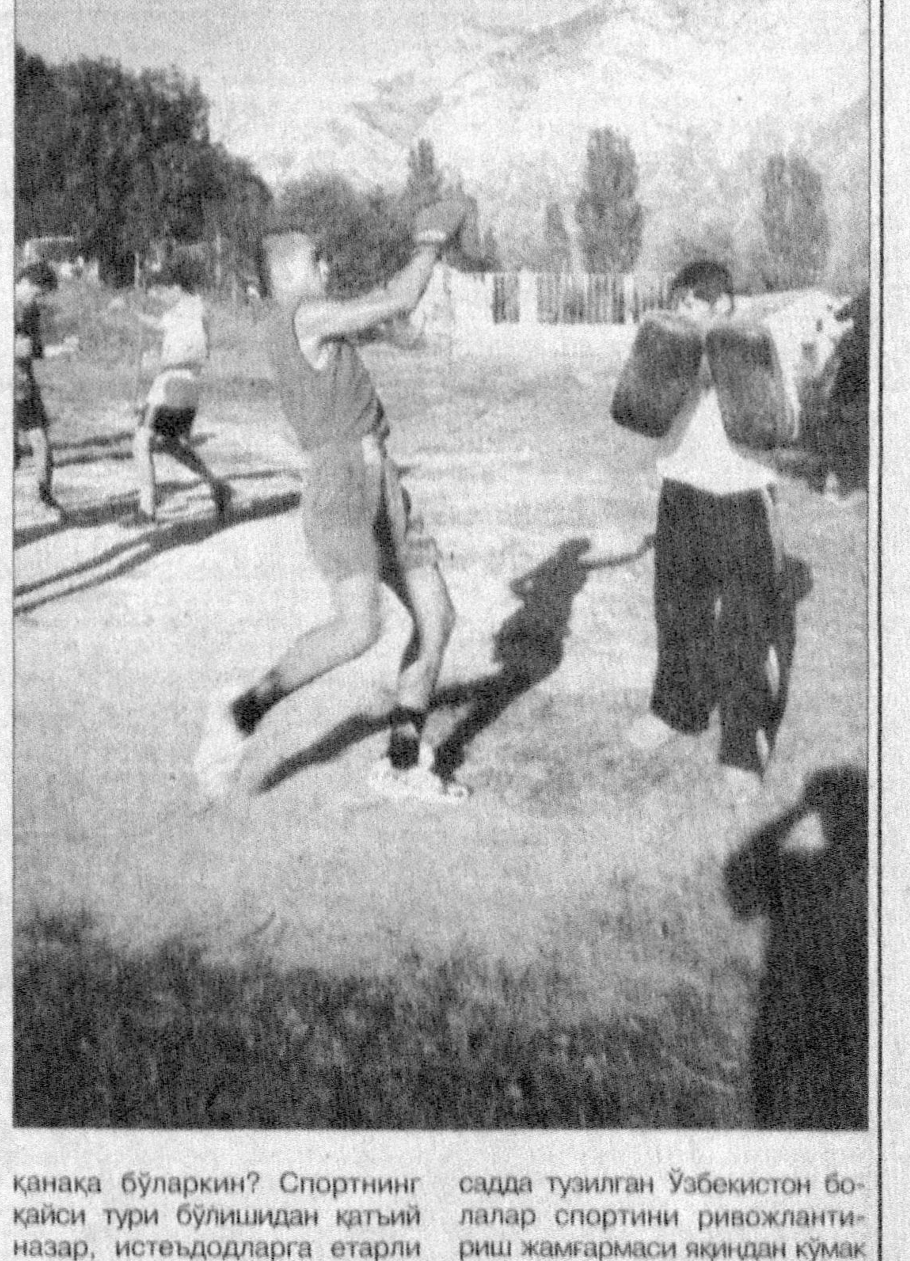

Биз бу борада айни шу мақсадда тузилган Ўзбекистон болалар спортини ривожлантириш жамғармаси яқиндан кўмак беради, деб умид қиламиз.

Ҳусниддин ПИРМУХАМЕДОВ
Тошкент вилояти Зангиота тумани

Назм

Соҳилларда хаёлга толсанг...

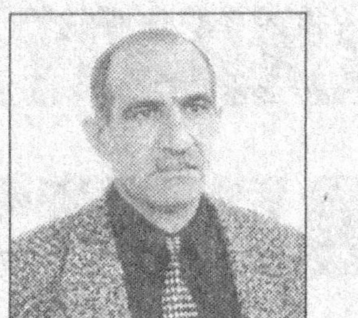

Ҳуқуқшунос шеър машқ қилиши ноёб ҳодиса. Ўзга миллат вакили бошқа тилда ижодга бел боғлагани яна-да нодир ҳодиса. Али Насирлининг шеърияти шу маънода ҳам ноёб, ҳам нодир. Қардош Озарбайжонда туғилган, ҳуқуқшунослик илмига ўша ерда ўқиган, лекин тақдир Ўзбекистонга, аниқроғи, Сирдарёга етаклаб келган Али Насирли атоқли устоз Мақсуд Шайхзода панжасига панжа "уриб", ҳозирга қадар "Кўҳна куй", "Яхши ният" ва "Умид чироғи" номли учта шеърий мажмуасини мухлисларга тақдим этди. Озар-ўзбек шоиримизнинг ижодидан намуналар равон, беғубор ва самимияти билан "Ҳуррият" муштарийларига манзур бўлади, деган умидда

Хуршид ДЎСТМУҲАММАД

ЎЗБЕКИСТОН ЗАМИНИ

Қорли чўққиллари осмонни тешган,
Залворли тоғларга дуч келсанг бир кун.
Қўйнида хилма-хил мевалар пишган,
Беҳиштдай боғларга дуч келсанг бир кун,
Демак, Ўзбекистон заминидасан.

Айланиб қишлоғ-у, шаҳарлар аро,
Одамлар кўзида меҳрни кўрсанг.
Сулув гўзалларнинг қарошларида,
Минг хил мўъжизаю, сеҳрни кўрсанг,
Демак, Ўзбекистон заминидасан.

Оппоқ далаларга тушса назаринг,
Буғдойзор қўлингга тутқазса гавҳар.
Узум-у анжирдан, қовун-тарвуздан
Асал оқиб турса, сочилса шакар,
Демак, Ўзбекистон заминидасан.

Сийнаси гулистон чаманлар, чўллар
Сенга қучоқ очиб келавер деса.
Қалби муҳаббатга тўла бу эллар,
Мени ўз дўстинг деб билавер деса,
Демак, Ўзбекистон заминидасан.

Юзидан нур ёққан бобо, момолар,
Қўлларин дуога очаверсалар.
Ширин суҳбат билан, ширин сўз билан,
Кўнглингга шафақлар сочаверсалар,
Демак, Ўзбекистон заминидасан.

Жўшқин дарёларга ҳайрат-ла боқиб,
Яшил соҳилларда хаёлга толсанг.
Унутиб дард-ғамни, бир зум ўзингни,
Жаннатга тушгандай ҳис қила олсанг,
Билгил Ўзбекистон заминидасан.

ОРЗУ

Қани эди,
"Сим-Сим" бўлиб,
Боғлиқ эшикларни очганимда.
Милтиллаган аланга бўлиб,
Бир дунё қоронғига
Бир чимдим нур сочганимда.
Бир томчи чучук сувга айланиб,
Ташна бир юракни қондирганимда.
Ва кунлардан бир куни
Ул қизнинг қалбида
Муҳаббат ўтини ёндирганимда.
Қани эди...

МУҲАРРИРГА ЁҚМАГАН ШЕЪР

Оқ шеърим муҳаррирга
Ёқмаганди шекилли.
Нотекис мисраларни
Гоҳ энига ўлчади,
Гоҳ бўйига ўлчади.
Чуқурлигин ўлчашга
Ё қурби етмади,
Ё ақли...

САМАНДАР КАБИ

Сен олов бўлганда,
Мен сув бўлгандим.
Мен олов бўлганда,
Сен сув бўла қол.
Ёниб кул бўлмайлик
Самандар каби.

Али НАСИРЛИ

Рангтасвир

РУҲДАН КЎЧГАН ЧИЗҒИЛАР

Ҳайратланинг, улар — руҳимдан кўчган чизғилар.
Сальвадор Дали

Ижодкор руҳига мавжудликдан доим қониқмаслик хос: у мавжудлик тубидан яна мавжудлик, фикр тубидан яна фикр, сўз тубидан яна сўз излаб, ақл-идрок доирасини кенгайтириб яшайди. Мусаввир эса чизиқлар кетидан яна чизиқ, ранглар кетидан яна ранг қидиради, яъни унинг назарида ҳар бир тортилган чизиқ ёки қўйилган "мазок" кетидан ҳали ҳеч ким идрок этолмаган, рангтасвирга тушира олмаган сир келади. Ушбу сирни у тополадими, агар топса, томошабинга етказа оладими, агар етказа олса, унинг ўйи-хаёлида бир фикр уйғота оладими? Ҳар бир асарида ҳеч бўлмаса жиндек умрбоқийлик, мангулик бўлиши лозимлигини яхши билади, бироқ ҳамма гап шундаки, у ушбу умрбоқийлик, мангуликни қандай акс эттира олган?

Яқинда Тошкентда бўлиб ўтган халқаро бадиий кўргазма – "Биенале-2003"да 21 мамлакат мусаввирларининг рангтасвир, графика, инсталляция, перфоманс, инвайромент, видеоарт ва ҳайкалтарошликка оид асарлари намойиш этилди. Унда юртдошларимиз қўйган асарлар ўзининг ноодатий мавзулари ва инновацион ифода усуллари билан томошабинлар диққатини жалб этди.

Сергей Алибековнинг рангтасвирларида шодлик, қувонч ва руҳий тантана мужассам. Тўғри, уларда ноғора чалаётган ёки рақсга тушаётган кишилар йўқ, аммо долчин, тўқ ва оч сариқ ранглар уйғунлиги орқали ўлкамизнинг иссиқ табиати, кишиларимизнинг соддадил қарашлари, турмуш-тарзи ифодаланганки, улар дилимизда илиқ таассурот қолдиради. Одам билан маконнинг уйғунлиги эса шарқона фалсафий мушоҳадага ундайди.

Мусаввир бир асарини **"Ҳаракат ҳолати. Хурсандчилик"** деб номлаган. Улкан аравага ҳаракат белгиси эски уйлардан бирига юкланган. Аравани бир киши судрамоқда ёки судрамоқчи. Арава ғилдиракларининг жиндек қум босган, лекин унинг юриб келаётганини англатувчи из йўқ. Пастда бешик, унда дарахтлар кўкариб чиққан. Содда, бироз ҳайрат уйғотувчи сюжет томошабинни маъно излашга чорлайди.

Дунё — бепоён, чексиз. Одам қанчалик уни ўзига тўла итоат этишга интилмасин, барибир муддаосига етолмайди. У бепоён билан мураттаб яшашга мажбур, акс ҳолда унинг очкўзлиги, бадҳоҳлиги ва такаббурлиги кулфатлар келтириши мумкин. Одам ижтиҳодлари уй (оила, ватан, замин) доирасида чеклангани маъқул. Уйини тан олмаган, уни қўллари меҳнати билан барпо этмаган бошқаларнинг уйига ҳасад билан қарайди, ҳатто уларни йўқ қилишдан ҳам тап тортмайди. Оғир меҳнат қилиб, азият тортиб қурилган уйини одам умри охиригача муқаддас билади, унинг ташвишларини, юкини ўз елкасида кўтариб юришга рози бўлади. Насронийликда, одам хочини умри бўйи ўзи билан бирга судраб юради, деган қадимий нақл бор. Уй ана шундай муқаддас хоч. Унга одамнинг орзу, истаклари, эзгу умидлари ва тилаклари яширинган. Уй лой гуваладан, ғиштдан кўтарилган девор эмас, у ҳар кимнинг ўз тақдири, қисмати, ҳатто ҳаёт мангулигига қўшган улушидир. Аравага ўрнатилган уй "кўкка қуруқ чўзилган қўлдан кесакдан девор тиклаган қўл афзал" деган кўҳна халқ нақлини эсга солади.

Арава ортида ёддан чиқиб қолаётган бешикда айниқса, ундан ўсиб чиққан дарахтларда, маълум бир маъно бор. Мусаввир бешик ва дарахтлар тасвири орқали ҳаётнинг давом этаётганига, мангулигига ишора қилади. Ноодатий ёндашиш ҳавас уйғотади, бешик сирига муҳаббат тўла умрбоқийлик рамзидек туюлади. Қалбингизда илиқ таассуротлар уйғонади... Лекин бешик нима учун унутилиб қолаяпти, деган савол хаёлингизни тарк этмайди.

"Ўткинчи оқшом" деб номланган рангтасвирда қўлида танбур ушлаган кишининг масжид томон бораётгани тасвирланган. Тўқ долчин ва қизил аралаш ранглар кириб келаётган оқшомдан дарак беради. Асарнинг чап томонида думини ёйиб, менинг назаримда, танбур куйи томон бораётган товус, ўнг томонда эса соялари билан чатишиб кетган дарахтлар акс эттирилган. Киши руҳини ўйчанлик, ҳорғин бир қониқиш чулғаб олади. Бир неча сониядан кейин оқшом ўз ўрнини тунга бўшатиб бериши зарур. Қаердандир алла таралаётгандек, бепоён коинот, ён-атроф қуюқ ранглар таъсирида аллага қулоқ тутиб мудраётгандек. Куни билан қизиган ернинг, йўлакнинг, майсаю дарахтларнинг, деворлар ва томларнинг ҳовури совимаган. У борлиққа сингган. Минг афсуски, мусаввир бу асарига бироз шошган, мен уни аксинча "Муаббад оқшом" деб номлаган бўлардим.

Сергей Алибеков **"Қайноқ ўлка оғуши"** асарини жуда ўринли номлаган, рангтасвир моҳиятини бетакрор усуллар, ёндашишлар ва мавзуга мос ранглар билан очиб берган. Жигар ва оч сариқ ранглар қумликни, дарахтларни, кулбаларни, жамики борлиқни чўққа айлантирган, бетингизга иссиқ ҳаво урилади, ҳатто нафас олишингиз қийинлашади. Дарахтлар иссиққа дош беролмай ярим қовжираган, уларнинг шохларида, баргларида чўғ ўйнайди. Ер, қум қип-қизил, оёғингиз куйгандек бўлади. Ёнидан тасвирланган йигитчанинг нигоҳи олдинга тикилган. Иссиқ макон, юрт унинг жағини, юзи ва ияқларини ўзига хос рангга бўяган. Ўлкамиз табиати, айниқса, унинг ёздаги жазирама чилла кунлари талант билан тасвирланганидан асарда алдоқчи шартлилик борлигини унутасиз. Ҳатто шартли ҳошиянинг ҳам умумий рангларда (одатда у рангтасвирдан алоҳида рангда берилади) ифодаланиши мусаввирда модерн жанрга мойиллик борлигини кўрсатади. **"Оқ квадратдаги чизиқлар"** рангтасвирида бу усул янада яққол кўзга ташланади.

Асарнинг тўрт бармоқ энли ҳошиясида аллақандай чизиқлар, чапланган бўёқлар, бир-икки одам қиёфаси акс эттирилган, асосий полотно эса бўш, яъни оқ-оппоқ. Поль Элюарнинг мисралари ёдга келади: "Серғавғо олам, серсавдо одам, нигоҳимга синган оқ-оппоқ борлиқ, унга оқдан ҳам оппоқ ҳикмат яширинган." Оқ — поклик рамзи, ундан ён-атроф нурафшон. Сочлари, соқоллари оқ-оппоқ кишини кўрсак, дилимизда қандайдир покиза туйғулар уйғонади. Оқ сирга, сеҳрга тўла. Ҳазрати Ҳизрнинг оқ-оппоқ соқолли киши тарзида тасвирланиши шундан. Минг ваҳки, серғалва ва пайдар-пай турмуш покиза туйғуларимизни баъзан сўндиради, ён-атрофимиз соф рангларга тўла эканлиги ёдимизга келмайди. Оқ ёнида, албатта,қора, сариқ ёнида, албатта, қўнғир, қизил ёнида, албатта, оч сариқ ранг бўлиши лозим деб ҳисоблаймиз.Тўғри, ранг-баранглик ҳаётни, ён-атрофимизни гўзал, бой, сермаъно қилади, нигоҳларимизни қувонтиради, шунинг учун камалакдаги ранглар жилосига суқилиб боқамиз. Бироқ ранг-баранглик соф рангларнинг аралашмаси, давоми эканлиги ўйимизга келмайди. Оқ мато, оқ қоғоз ҳар кимга ўз руҳий интилишларини, ижодий кучларини намоён қилиш имконини беради. Нимага қодирсиз, руҳингиз талпинаётган иқд нимада, марҳамат, намойиш қилинг!

Юртдошимиз Заур Мансуров **"Севгингни ҳадя эт", "Хоҳиш", "Шоирнинг ўлими"** суратларини кўргазмага қўйган. Мусаввир инсон руҳини тўлқинлантирувчи онларни тасвирлашга интилади. Севги худоси Амур дили ишққа интизор, нигоҳи, табассум, тилаклари ва умидлари пок, қалбида уйғонган туйғуларини қўшиққа, ашулага айлантиришга шай гулрўйга олма узатмоқда. Бу оддий олма эмас, балки Одам Атога Момо Ҳаво узатган олмадир.

Қадимги юнон мифологиясида Амур ўқ-ёй билан тасвирланади, унинг нишонидан ҳеч ким қутула олган эмас. Мусаввир ўқ-ёйни олма билан алмаштириб ишқ, муҳаббат мавзусига илоҳийлик бахш этади. Бироқ суратда мифологик талқин етакчилик қилган, у асар моҳиятига сингдирилган фикрни янада сермаъно қилган бўлсада, ранглар сертуйғу мавзуни тўла очиб беришга хизмат қилган дейиш қийин. Менинг фикримча, қизча нигоҳи ҳаракатлари ёркинроқ рангларда тасвирлашни талаб этарди.

"Шоирнинг ўлими" рангтасвири Пушкинни эсга солади. Лермонтовнинг аламли мисралари ёдга тушади: "Ҳалок бўлди шоир – номус тутқини – кўксида оловли қасос, қўрғошин, ифлос фисқу фужур чулғади уни, йиқилди хам қилиб у мағрур бошин!... Уни ўлдирдилар!"

Шоирнинг боши рафиқаси тиззасида, бир пайтлари дилини ўртаган, бетакрор мисраларни яратишга илҳом берган сиймолар фожеадан қайғуга ботганлар. Шоирнинг бемажол қўллари эндигина қаламни ташлагандек. Хира ёнаётган шамчироқ таассуротларни янада кучайтиради.

Шамчироқ ёнади титроқ қўл билан,
Ёзиб тугатардим сўнгги жумлани.
Кулфат ва дардлар ҳолим қилиб танг,
Қалбимни қоплади ташвиш тумани.
Менга туюлдики, сен гўё қувноқ,
Шодлик жомин келтирдинг бекор.
Ёнаркан лабда ишқ бўсаси, бироқ,
Келиб, ёнбошимда сен турдинг бекор.
Умрбод алвидо!
Дармонсиз қўлимдан тушмоқда қалам.
Алвидо!

Шоир руҳи изтиробга ботган бир онда унинг устида Мефистофель пайдо бўлган. У – шоир кўксини нишонга олган бетакаллуф, ёвуз ниятига етиш учун ҳар қандай ёвузликдан қайтмайдиган бадаҳд келгинди.

У бетидан ниқобини олганича истеҳзо билан томошабинга кўз қирини ташлаган. "Менга фақат йўқлик дунёси азиз" (Гёте. "Фауст") деб шивирлаётгандек у.

Мусаввир қаҳрамонларининг руҳи гўзал туйғуларига тўла онларини **("Севгингни ҳадя эт")** ҳам, қайғу, ғамга ботган дамларини **("Шоирнинг ўлими")** ҳам бир хил бўёқларда, усулларда тасвирлаган. Бу асарларнинг бадиий-психологик таъсирини бироз сусайтирган. Тасвирий санъатда ўз услубингни сақлаб қолишгина эмас, балки мавзу моҳиятини очиб беришга, чизғиларнинг психологик таъсирини кучайтиришга хизмат қиладиган бўёқлар танлаш ҳам муҳимдир. Ака-ука Мурод ва Муҳаммад Фозиловларнинг графика соҳасидаги изланишлари ҳам диққатга лойиқ. Уларнинг асарларида мавзуга бетакрор ва файласуфона ёндашиш бўртиб туради. **"Кўзи ожиз файласуф"** чизмасида нозик ва сертомир бўйнини тепага чўзганча борлиққа қулоқ тутган бир киши тасвирланган. У гўё борлиқ қаъридан таралаётган аллақандай сирли бир куйни тинглаётгандек. Нима учун мусаввирлар кўзи ожиз кишини қаҳрамон қилиб танлашган? Ундаги сир нимада? Ўтган асрлар ўрталарида авж олган фисқу фасод, бир-бири билан зимдан ўч олиш, ичқоралик сабабли "ёвуз учлик" неча минглаб, миллионлаб кишиларнинг бошига оғир кулфатлар солган. Ушбу ғофиллик ва ёвузликка ногоҳон шерик бўлмаслик, ифлослик, фисқу фужурларни эшитмаслик учун айрим файласуфлар, олимлар қулоғига симоб қуйиб, ўзини ўзи кар қилганлар. Менинг назаримда, мусаввирлар ушбу мавзуни давом эттиришган. Ўз манфаати учун ҳар қандай қинғир ишларга шай ён-атрофдаги кимсаларни кўришга файласуфнинг кўзи йўқ. Атрофида ҳикматлари, ўгитлари ва сабоқларини тинглайдиган кимса қолмаган, шунинг учун у бепоён борлиқ билан руҳий суҳбат қилишни, ўткинчи истаклардан улуғроқ ва муқаддасроқ нарсалар ҳақида ўйлашни, фикрлашни одат қилган.

Мусаввирлар **"Пикассо хотирасига", "Абдулла Қодирий", "Микеланжело", "Леонардо", "Кунда", "Борлиқдаги театр"** каби график асарларида ҳам азалий мавзуларга мурожаат қиладилар. Улар марказида одам билан олам, шахс билан макон, манзумлик билан табоҳлик, муқаддас билан ўткинчи ўртасидаги курашлар, тўқнашувлар туради. **"Пикассо хотирасига"** асарида беадад макондаги аллақандай нуқтадан ҳаётга мангулик бахш этишга аҳд қилгандек қаҳрамон тепаликка отилиб чиқмоқда. Унинг ҳаракатлари исёнга, даъватга тўла. Бир зум ўтмай у ўзининг бежилов ижтиҳодлари билан ён-атрофни ҳам ҳаракатга келтиради. **"Абдулла Қодирий"** асарида эса қаҳрамон ёвуз ва манфур кучларга рўпара турибди. Ноҳақлик ва зўравонликдан ёзувчининг қўллари мушт бўлиб тугилган, руҳи эса исёнга шай. Беихтиёр ўйга ботасан: ноҳақлик ва зўравонликларнинг чети, чегараси борми? Бор бўлса, нега инсон руҳи, дили ҳамон туғёнда?

"Кунда" деб номланган суратнинг яратилишига Ч. Айтматовнинг ушбу номдаги асари сабаб бўлган. Менинг фикримча, суратга олд пландаги бўрилар эмас, балки уларнинг орқасидаги хочга илинган Исо тасвири кўпроқ маъно беради. Хуллас, Мурод ва Муҳаммад Фозиловларнинг чизғиларида инсон руҳининг ён-атроф, макон, борлиқ билан мусоҳабаларини кузатамиз, улар бадиий-эстетик қарашларимиз доирасини янги мавзулар ва ёндашишлар билан кенгайтиради, ҳаётнинг ҳар бир қиррасидан, онидан, инсон туйғуларидан сир, маъно, ҳикмат топишга ундайди.

Кўргазмада дилимни тарк этмай келаётган бир савол ҳам қайта жонланди. Мусаввирларимиз ўзига хос услуб, янги ёндашишлар яратишга берилиб, реал ҳаётни, инсон дуч келаётган муаммоларни тасвирлашни унутиб қўймаяптиларми? **Сюрреализм, кубизм, абстракционизм, модерн уларни инсон қиёфасидаги гўзалликни, ички зиддиятларга тўла ҳаётни объектив тасвирлашдан узоқлаштираётгани йўқми? Томошабин ҳавас билан тикиладиган ва уларга идеал сифатида эргашадиган замонамиз қаҳрамонлари қани? Бадиий-эстетик дидни булғайдиган, ақлу идрокни чалғитадиган турли "изм"ларга тақлид қилувчи асарлар кўпайиб кетмаяптими?**

Сальвадор Дали ўз издошларига "Рассом, чиз, аввал классик рассомлар даражасида чизишни ўрган", деган. Машҳур сюрреалистнинг ушбу сўзлари чексиз хаёл ўйинларига берилиб, рангларни чаплаб асарлар яратишдан олдин инсон руҳидаги гўзал ва сирга тўла кечинмалардан соҳибҳол буюк ижодкорлардан ўрганишга даъват эмасми? Соцреализмдан воз кечиш ахир ҳаёт реаллигидан ҳам воз кечиш керак дегани эмас-ку.! Менинг назаримда, бу борада санъатшунослар, тажрибали мусаввирлар, бадиий-эстетик идрок сирларидан воқиф томошабинлар ўз фикрларини билдиришлари, бу борада баҳслар уюштиришлари лозим.

Виктор АЛИМАСОВ,
фалсафа фанлари доктори

Ихтиро

ЖЕЙМС УАТТ ВА ЧОЙНАК

Инсониятнинг бир кашфиётига доимо нимадир сабаб бўлади. Томас Эдисоннинг биринчи чироқни кашф этишида ўша даврдаги плита – шамчироқларнинг кам ёритиши ва ноқулайлиги сабаб бўлган бўлса, дарахтдан олма тушиши Ньютоннинг ернинг тортиш кучини кашф қилишга ундади, Жеймс Уаттнинг паравозни яратишига эса чойнакдан чиқаётган буғ туртки бўлди.

Бу воқеа кўп йиллар аввал Шотландияда бўлиб ўтган. Ўрмон зим-зиё. Қулоққа фақат чирсиллаб ёнаётган ўтиннинг товуши ҳамда оловда биқирлаб қайнаётган сувнинг овози эшитилади. Олов ёнида эса кичкина бир бола оловнинг ёниши-ю чойнакдаги сувнинг овозига маҳлиё бўлиб, завқланиб ўтирибди. Бу болакай кейинчалик паравозни кашф қилган Жеймс Уатт эди.

Ўйланиб ўтирган болакайнинг хаёлини оловдан учиб чиққан учқун бўлиб юборади. Шу пайт унинг кўзи "шақирлаб" овоз чиқараётган чойнак қопқоғига тушади ва чойнакдан чиқаётган буғ таъсирида тез-тез сакраётган қопқоқ унинг эътиборини тортади. Уатт қопқоқнинг тез-тез сакрашини кўриб ҳайрон қолади. Қизиққан бола чойнакнинг олдига бориб, унинг қопқоғини олиб, синчковлик билан кузатади, чойнак ичига қарайди, аммо у ерда қайноқ сувдан бошқа ҳеч нарса йўқ эди. Уатт яна ҳеч нарсага тушунмайди. Бу эса унинг қизиқишини янада оширади ва Уатт бу сирнинг тагига етишга аҳд қилади. Жеймс Уатт 17 ёшида Лондонга келади. У ерда бир йил ўқиб, яна уйига қайтади ва кичкина устахона сотиб олиб, ҳар хил нарсалар ясаб, кун кўра бошлайди.

Бироқ у ҳали ҳам ўрмондаги воқеага, чойнакдаги буғ, ундан ҳосил бўлган томчиларга, энг асосийси, қопқоқнинг нима учун ўзидан-ўзи сакрашини тушунмас ва бу саволлар уни қийнаб келар эди. Бир фикр уни ҳеч тинч қўймас эди: "Агар буғ қопқоқни сакратиб, уни ҳаракатга келтира олар экан, у яна бошқа нарсаларни ҳам ҳаракатлантириши мумкин, лекин қандай қилиб? Бу савол уни ҳеч тинч қўймасди. У доимо шу ҳақда ўйлайди ва ниҳоят буғ билан юрадиган машина яратишга қарор қилади. Буни эшитган одамлар унинг устидан кулишади. Чунки ўша даврда буғ билан юрадиган машина хаёлга ҳам сиғмас, мўъжизанинг ўзи эди.

Ростдан ҳам ҳамма от-аравада, фойтунларда юрган бир пайтда буғ билан юрадиган машина ҳақида гапириш учун катта жасорат керак эди. Жеймс Уатт ўзида ана шундай жасоратни топа билди ва ўз қарорида қатъий турди. У одамлар унинг устидан кулишларига қарамай ўз ишларида давом этди. Бундай кулишлар, камситишлар унга таъсир ўтказа олмади, барибир у ўз аҳдидан қайтмади.

Жеймс ихтироси устида узоқ йиллар мобайнида иш олиб боради. Шу соҳага оид барча китобларни ўқиб чиқади, ўрганади. Ниҳоят, машина яратилади.

Бу оламшумул кашфиёт ўша даврда катта қизиқиш билан қарши олинади. Кейинчалик бу ихтиро жамият ривожида катта аҳамият касб этди. Бу ихтиро орқали инсонларнинг узоғи яқин, оғири енгил бўлди.

Шунингдек, бу кашфиёт камбағал, оддий инженерни бутун дунёга машҳур қилиб юборди ва Жеймс Уатт номини тарихнинг олтин зарварақларига муҳрлаб қўйди.

Абдусамад МЕҲМОНОВ

Voice of America

Америка овози

www. voanews. com/uzbek

- *Дунё хабарлари*
- *Америка ҳаётидан лавҳалар*
- *Қўшма Штатлар сиёсати, иқтисоди, маданияти ва маърифатининг турли қирраларини акс эттирган маълумотлар*
- *Америка ва дунё жамоатчилигини боғловчи қадриятлар*
- *АҚШ ва Марказий Осиё муносабатлари*
- *Вашингтон-Тошкент алоқалари*
- *Демократия ва инсон ҳуқуқлари борасидаги жараёнлар*
- *Терроризмга қарши кураш босқичлари*
- *Дунёдаги долзарб воқеаларга Вашингтондан назар*

Буларнинг ҳаммаси "Америка овози" радиосининг ўзбек тилида ҳавога узатиладиган дастурларида

Эшиттиришларимиз ҳар куни алоҳида-алоҳида дастурлар ҳолида Тошкент вақти билан 17.30-18.00 ва 20.00-20.30 оралиғида эфирга узатилади.

«Америка овози»

радиосини қисқа тўлқин — УКВ 17.30-18.00 да 15470, 17555, 17730 kHzда 19 ва 16 метрларда; 20.00-20.30 да 7295, 9745, 15255 kHzда 41, 31 ва 19, шунингдек, Душанбе атрофида ўрта тўлқин 1143 килогерцда ва Ўш минтақасида FM 103,2 метрларда тинглаш мумкин.

VOA

МУРОЖААТ УЧУН
VOA UZBEK SERVICE Independence Avenue SW, Room # 2141, Washington, DC 20237, USA
Tel: (202)6197566, (202)6190368, fax: (202)2603498, (202)6190368
uzbek@voanews.com

ҲАР КИМНИКИ ЎЗИГА...
Ҳусан СОДИҚОВ чизган сурат

Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократлаштириш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармаси фахрий журналист

Тўлаган НАЖМИДДИНОВ

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Ўзингни англаб ет!

Mustaqil gazeta HURRIYAT

Муассис: Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси

Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи: Исмат ХУДОЁРОВ

Таҳрир ҳайъати: Турсунали АКБАРОВ, Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Азамат ЗИЁ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Амирқул КАРИМОВ, Наим КАРИМОВ, Ҳаким САТТОРИЙ (масъул котиб), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР

«Hurriyat» kompyuter markazida Elyor UBAYDULLAYEV tomonidan sahifalandi.

Газета Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида 165-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими — А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 16-уй. Тел-факс: 41-49-91. Тел: 41-52-72, 144-25-06.

Индекс:
Якка обуначилар ва ташкилотлар учун — 233

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Манзил: Буюк Турон кўчаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир:
Муҳиддин АБДУРАСУЛОВ

Ⓡ — тижорат белгиси.

Топшириш вақти — 21.00
Топширилди —
Буюртма — Г - 0063
Т: 2492

Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.